

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA

FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Doc. JUDr. Emil Hácha, pohnutý
osud významného právníka a politika

Tomáš Vítek

Plzeň 2024

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA

FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Doc. JUDr. Emil Hácha, pohnutý
osud významného právníka a politika

Tomáš Vitek

Oborové pracoviště: Katedra právních dějin

Studijní program: Právo a právní věda

Obor: Právo

Vedoucí práce: JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová Ph.D.

Pracoviště vedoucího: Katedra právních dějin

Plzeň 2024

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Tomáš VÍTEK**
Osobní číslo: **R19M0447P**
Studijní program: **M0421A220004 Právo a právní věda**
Téma práce: **Doc. JUDr. Emil Hácha, pohnutý osud významného právníka a politika**
Zadávací katedra: **Katedra právních dějin**

Zásady pro vypracování

Úvod

1. Dětství a dospívání Emila Háchy
 1. Rodinné poměry
 2. Studia
2. Emil Hácha a jeho filozofie
 - 2.1. Emil Hácha a stát
 - 2.2. Emil Hácha a víra
 - 2.3. Emil Hácha a umění
 - 2.4. Překladatelská a literární činnost Emila Háchy
3. Ve službách Rakouska-Uherska
 - 3.1. Zemský výbor Království Českého
 - 3.2. Soudní dvůr ve Vídni
4. Působení na Nejvyšším správním soudě v první ČSR
 - 4.1. Vývoj správního práva v Čechách
 - 4.2. Nálezy NSS
5. V prezidentské funkci v letech 1938 – 1945
 1. Emil Hácha jako prezident tzv. Druhé republiky
 2. Emil Hácha v postavení státního prezidenta v období Protektorátu Čechy a Morava
 3. Závěr prezidentské funkce v roce 1945

Závěr

Resumé

Seznam literatury a pramenů

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

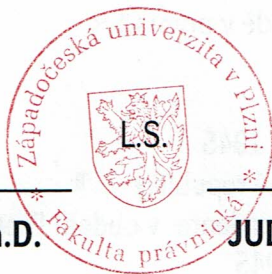
HÁCHA, Emil. Omyly a přeludy,
PASÁK, Tomáš. JUDr. Emil Hácha,
ELIÁŠ, Karel. Stále nedoceněný český právník,
MACHÁLEK, Vít. Prezident lidskosti: Životní příběh Emila Háchy,
JUNEK, Václav. Emil Hácha: muž, který obětoval vlastní čest,
KOLEKTIV, Jihočech Emil Hácha,
Bohuslavova sbírka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních,
Sbírka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních,
Slovník veřejného práva československého.

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová, Ph.D.**
Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2023**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2024**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
vedoucí katedry

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma doc. JUDr. Emil Hácha, pohnutý osud významného právníka a politika zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny ve zdrojích.

V Plzni dne 25. března 2024

.....

Tomáš Vítek

Poděkování

Zprvu bych chtěl poděkovat paní doktorce Vendulce Valentové za její odborné vedení a ochotu odpovídat na mé dotazy. Velký dík náleží také mé rodině, která mě ve všem podporovala a umožnila mi studium. Děkuji i všem ostatním, kteří mi s vypracováním této práce pomohli.

Obsah

Úvod	5
1. Kořeny	7
1.1. Rod	7
1.2. Rodina	9
1.3. Trhové Sviny	10
1.4. Druhá polovina devatenáctého století	11
2. Dětství a dospívání	13
2.1. Rané dětství	13
2.2. Na Jirsíkově gymnáziu	14
2.3. Vzpomínky na bratra	15
3. Emil Hácha právník	17
3.1. Studium práv	17
3.2. Sobičkova advokátní kancelář	19
3.3. Zemský výbor Království českého	19
3.3.1. Háchovo úsilí o samosprávu	23
3.4. Správní soudní dvůr ve Vídni	25
3.5. Nejvyšší správní soud Československý	27
3.6. Prezident Nejvyššího správního soudu	30
3.6.1. Publikační činnost	33
3.6.2. Judikатурní činnost	34
3.7. Stálý rozhodčí soud v Haagu	38
4. Emil Hácha politik	39
4.1. Kontakty s prvorepublikovou politikou	39
4.1.1. Tomáš Garrigue Masaryk	40
4.1.2. Edvard Beneš	41
4.2. Volba prezidentem	44
4.3. Prezident druhé republiky	47
4.3.1. Vztahy se Slovenskem	48
4.4. Patnáctý březen	50
4.5. Státní prezident	53
4.5.1. Pravomoci státního prezidenta	54
4.5.2. Národní souručenství	55
4.5.3. Utužení režimu	57

4.5.4. Veřejné projevy	61
4.5.5. Kontakty s odbojem	64
5. Konec života a posmrtný život	67
5.1. Na sklonku života	67
5.2. Hácha v odkazech	69
Závěr	72
Resumé	74
Přehled životních dat Emila Háchy	76
Zdroje	78
Seznam literatury	78
Archivní prameny	82
Digitální prameny	82
Právní předpisy	84
Judikatura	84
Seznam vyobrazení	85

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá osobností doc. Emila Háchy a jeho života. Snažil jsem se zde důkladně popsat a analyzovat jeho životní cestu a podat o něm co možná nejpravdivější a nejobjektivnější svědectví, ačkoliv jsem si vědom, že historie není nikdy konečná, ale mění se v náhledu času a generací a jejich hodnot.

Toto téma jsem zvolil z důvodu zájmu o české moderní dějiny a z pocitu nepravdivých a zkreslených představ stále přetrvávajících v naší společnosti o osobě a úloze Emila Háchy. Taktéž si myslím, že se jedná o neprávem opomíjenou osobnost, o které zůstává řada zajímavých informací společnosti neznámá.

Co se týče pramenů a literatury. Nejvíce jsem čerpal od autorů Víta Machálka a Tomáše Pasáka, kteří se tématem Emila Háchy profesně dlouhodobě zabývají. Zajímavý pohled nabízí i Václav Junek. Čerpal jsem ale i od celé řady dalších autorů, kteří na tuto osobu zaujímají různé pohledy. Pro dokreslení dobové atmosféry a rozsahu možných vědomostí veřejnosti o popisovaném dění jsem čerpal z dobového tisku, především pak z deníku Venkov a Lidových novin. Nevyhnul jsem se ani odborné Háchově literatuře, přečetl jsem jeho články ve Slovníku veřejného práva československého a dalších sborníků a analyzoval jsem i jeho rozhodnutí ze sbírek nálezů Nejvyššího správního soudu.

Snažil jsem se hojně vycházet z digitalizovaných informací, článků a matrik, proto jsem velmi rád, že můžu i já přispět do digitalizace znalostí touto diplomovou prací. Obzvláště jsem využil služeb Národní digitální knihovny. Taktéž jsem několikrát navštívil Archiv Kanceláře prezidenta republiky a pracoval s konkrétním historickým pramenem. V neposlední řadě mi za zdroj posloužily i populárně naučné filmy, pořady a rozhlasová vysílání.

Práce se životu Emila Háchy věnuje kontinuálně se snahou o co nejmenší časové skoky. Řada kapitol obsahuje těžko zařaditelné ale zajímavé informace z jeho života. Některé jsou zanechány dle životních období, pro některé jsou vyhrazeny samostatné podkapitoly. Háchovy názory státopědní, pohledy na víru a umění i jeho překladatelská činnost jsou volně rozprostřeny v celé práci. Nakonec jsem se rozhodl jim nevyhradit zvláštní kapitoly, ačkoliv tak bylo původně zamýšleno.

Mimo kontinuální životopisnou linii práce jsem se rozhodl zabývat Háchovou osobou i ve spojitosti s tématy, která mi osobně přišly zajímavé a nevšední. Pod názvem každé kapitoly je uvedeno několik pojmů, které se v kapitole vyskytují.

První kapitola se zabývá kořeny Emila Háchy, jeho rodovou historií, kterou sám znal a aktivně se jí zabýval. Taktéž obsahuje informace o jeho rodině, která zcela určila jeho budoucí směřování, ale i místem a časem, do kterého se narodil.

Druhá kapitola se věnuje dětství a dospívání mladého Emila Háchy. Setkáváme se zde s jeho talenty, výchovou a vzděláním. Pro dokreslení vývoje jeho povahy jsem vycházel hlavně ze vzpomínek bratra Theodora.

Třetí kapitola pokrývá nejdelší časové období, a proto obsahuje i nejvíc podkapitol. Tématem je Emil Hácha jako právník od jeho let jako posluchače na právnické fakultě přes jeho působení v Zemském výboru Království Českého až do křesla soudce ve Správním soudním dvoře ve Vídni a konečně jeho presidentství na Nejvyšším správním soudu československém. Zabýval jsem se zde především Háchovým úsilím o českou samosprávu a nálezy, které jsou mu připisovány z doby strávené na Nejvyšším správním soudu, jakožto i jeho publikační činnosti. Zde se také věnuji jeho státoprávním a jiným názorům i četným zájmům, které pěstoval.

Čtvrtá kapitola se věnuje jeho politické kariéře. Obsahuje celkové shrnutí myšlenek a politické strategie, které se snažil ve svých funkcích uplatňovat, stejně jako konkrétní příklady jejich ne vždy zdařilé realizace. Zabýval jsem se zde taktéž kritickými momenty jeho působení. Tato část jeho života je bohatá na zásadní události, prameny a možné náhledy na ně, proto jsem ji pojal možná stručněji než ostatní. Zároveň jsem předpokládal určité znalosti okolností, pro jejichž nastínění jsem v této práci nenašel prostor.

Poslední kapitola zachycuje Háchovo odcházení a potupnou smrt v Pankrácké věznici. Načrtnul jsem i některé směry, ze kterých je a bylo na Háchu nahlíženo a jejich vývoj.

Součástí práce je i přehled jeho důležitých životních dat a závěr, ve kterém se snažím Háchovu osobnost shrnout a zhodnotit.

1. Kořeny

*Praotec Hácha, významní předci a současníci, rodina, Trhové Sviny,
dobové poměry, národnostní konflikty.*

1.1. Rod

Již dlouho před narozením doc. Emila Háchy se v rodině Háchových tradovala legenda o jakémisi praotci rodu Háčovským, který snad měl přijít ze Španělska či Švédska a jako vysloužilý voják obdržet či zakoupit statek ve Vlastci, malé vesničce na Písecku.¹ Tuto legendu se však nikdy nepodařilo vyvrátit ani potvrdit, nechme ji tedy v šuplíku bájí.

Nutno předem podotknout, že zde nebudeme hovořit o nějakých neznámých a Háchovy neosobních předcích, naopak zcela s určitostí víme, že Hácha byl o těchto svých kořenech podrobně seznámen svým bratrem Theodorem, který se tímto tématem, i přes své výsostně technické zaměření, aktivně a dlouhodobě zabýval. Rozsah těchto znalostí byl pravděpodobně v průběhu času dosti proměnlivý, k jeho oficiálnímu sepsání a publikaci došlo až v souvislosti s Háchovou prezidentskou funkcí v roce 1942.²

Hácha však již od roku 1917 používá pseudonym Josef Holub, pod kterým publikuje svá literární díla. Jedná se o složení křestního jména jeho pradědy a příjmení jeho nejvzdálenějšího přímého předka v mužské linii. O své kořeny se zajímal i ve funkci prezidenta, kdy mu byly jeho kanceláři obstarány potřebné podklady k jeho rodové historii.³

První písemná zmínka o rodu Háchů se dochovala z roku 1587 z Řenkova, vesnicí mezi Sedlčany a Milevskem. V tom roce došlo k jednomu z častých prodejů statku Háčovského. Zde v průběhu dějin žilo a umíralo spousta rodin, všechny však přijímaly jméno po tomto statku, můžeme zde uvést například

¹ MACHÁLEK, Vit. Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy. Academia, Praha 2020, s. 18.

² HÁCHA, Theodor Josef. Náš rod. In HÁJEK, Karel. Jihočech Emil Hácha. Obraz domova, rodu a života pana státního presidenta. Jihočeské vydavatelské a nakladatelské družstvo, České Budějovice 1942, s. 36.

³ Archiv kanceláře pražského hradu, karton 191.

rodiny Háchů, Zlochové Háchů, Kotové Háchů a Holubové Háchů.⁴ Ostatně přejímaní jmen dle usedlostí byla častá praxe. Povinnost užívat dědičně stejné příjmení byla stanovena až patentem Josefa II. Habsburského v roce 1780.⁵ Jedná se tak o první zmínku o tomto příjmení v dané lokalitě, nikoliv o prvního přímého předka.

První tak zaznamenaný přímý předek Emila Háchy byl Jakub Holub, který se roku 1673 usadil na zdejším statku a taktéž přijal příjmení Hácha. Jakub měl syna Jiříka, zde narozeného roku 1683. Ten již plně přijal gruntovní jméno Hácha a ztratil příjmení Holub. V Řenkově se poté narodil v roce 1722 Jiříkův syn Martin a v roce 1748 i jeho syn Václav, který se se v roce 1773 přizemil do Velké na statek u Ermisů, a tak získal rod Háchů další příjmení. U křtu Václavova syna Josefa v roce 1781 tak nacházíme všechna tři příjmení Holub Hácha Ermis. Nutno podotknout, že brzy nato byl statek u Ermisů rozdělen ve dvě na statek u Háchů a na statek u Ermisů. Háchové tak pro tentokrát již příjmení po statku nepřijali. Josef se již v 18 letech přizemil do Hrazánek, kde se v roce 1807 narodí již Emilův a Theodorův děd Jan Nepomuk. Jejich otec Josef pak přijde na svět v téže vesnici v roce 1832.⁶

Rod Háchů má hluboké především sedlácké kořeny v jižních Čechách, ačkoliv se mezi nimi vyskytovali i významnější osobnosti. Například Josef Hácha, který se stal v Hrazanech rychtářem a později za Napoleonských válek doputoval až do Francie jako vedoucí vojenských přípravek.⁷ Možná odtud ta pověst o praotci Háchovi jako o vojákovi? Ani Josefův syn Jan nezahálel a stejně jako on se stal Hrazanským rychtářem a v roce 1848 dokonce náhradníkem na Zemském sněmu v Kroměříži, který byl posléze nešťastně rozpuštěn císařem Františkem Josefem.

⁴ HÁCHA, Theodor Josef. Náš rod. In HÁJEK, Karel. Jihočech Emil Hácha. Obraz domova, rodu a života pana státního presidenta. Jihočeské vydavatelské a nakladatelské družstvo, České Budějovice 1942, s. 36.

⁵ Stalo se tak císařským patentem 1. listopadu roku 1780. Vůbec povinnost užívat příjmení byla stanovena taktéž Josefem II. v roce 1786.

⁶ HÁCHA, Theodor Josef. Náš rod. In HÁJEK, Karel. Jihočech Emil Hácha. Obraz domova, rodu a života pana státního presidenta. Jihočeské vydavatelské a nakladatelské družstvo, České Budějovice 1942, s. 37.

⁷ Přípravek byly způsobem využití tažných zvířat ve válečné logistice.

Významnou lokální osobností se stal i Emilův otec Josef, který se dal do služeb státní správy v oblasti daňové.⁸

1.2. Rodina

Emil Hácha, pokřtěn jako Emil Dominik Josef Hácha, se narodil 12. července 1872 v Trhových Svinech do rodiny kontrolora na místním berním úřadě Josefa Háchy a Marie rozené Klausové z měšťanské rodiny ve Vlašimi. Pokřtěn byl dle zvyku doby o den později místním katolickým kaplanem Tomášem Zettlem.⁹

Emilův bratr Theodor jej následoval o dva roky později a dalšího přírůstku se rodina Háchových už nedočkala. Pro oba sourozence byl určující vztah k rodině a otci. „*Sklony po otci jsme si s bratrem Emilem rozdělili: bratr zdědil zájmy teoretické a právní a přesné myšlení, já otci děkuji za smysl pro věci technické a za jisté manuální schopnosti.*“¹⁰ Skutečně u otce, Josefa Háchy, lze doložit obdivuhodné nadání pro technické i společenské vědy. Jeho úřednická činnost a daňová kvalifikace byla v průběhu služby nesčetněkrát oceněna pochvalnými dekrety od

Obrázek 1: Emil Hácha (uprostřed) se svými rodiči a bratrem Theodorem.

svých nadřízených. Své právní znalosti si rozšiřoval i nad potřeby úřednické a pro místní okolí se stal vyhledávaným zdrojem těchto vědomostí.¹¹ Z technických úspěchů lze jmenovat silniční drezínu, kterou si sám navrhnul, zkonstruoval a

⁸ HÁCHA, Theodor Josef. Náš rod. In HÁJEK, Karel. Jihočech Emil Hácha. Obraz domova, rodu a života pana státního presidenta. Jihočeské vydavatelské a nakladatelské družstvo, České Budějovice 1942, s. 37.

⁹ Státní oblastní archiv v Třeboni, Sběrka matrik Jihočeského kraje 1587-1949[online], SOA v Třeboni, 2010. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/401511-Hacha-Emil-JUDr-prezident-1872-1945>

¹⁰ HÁCHA, Theodor Josef. Náš rod. In HÁJEK, Karel. Jihočech Emil Hácha. Obraz domova, rodu a života pana státního presidenta. Jihočeské vydavatelské a nakladatelské družstvo, České Budějovice 1942, s. 38.

¹¹ JUNEK, Václav. Emil Hácha: Muž, který obětoval vlastní čest. Petrklíč, Praha 2013, s. 15.

následně častokrát používal třeba i na dráze mezi Hlubokou nad Vltavou a Českými Budějovicemi.¹² Oběma bratrů se tak dostalo vzoru pro poctivou práci a hluboké studium nejrůznějších problematik.

Josef Hácha se se svou manželkou Marií Klausovou seznámil při svém působení ve Vlašimi, jejich soužití lze nepochybně označit za harmonické a šťastné. Rodina Klausových se po generace zabývala sládkovstvím s občasnými uměleckými přesahy. Na rozdíl od Háchů se nejednalo o čistě český rod, Emil Hácha tak v sobě kombinoval českou i německou krev.¹³

Kromě rodičů se na chodu domácnosti podílela i o sedmnáct let mladší sestra Josefa Háchy Anna, s kterou měli oba Háchové velmi vřelý vztah.¹⁴

Příbuzenský vztah Háchu pojil s jeho bratrancem Eduardem Šittlerem, významným knězem a historikem. Hácha s ním naváže hluboké přátelství a najde v něm intelektuálně rovnocenného partnera. Příbuzenství jej pojilo i s dalšími významnými současníky, básníkem Emilem Pauerem, architektem Kamilem Roškotem a malířkou Annou Roškovou.¹⁵

1.3. Trhové Sviny

Pro pochopení Háchova dalšího osudu a jeho uvažování je jistě nezbytné zmínit se o jeho rodném místě a čase, do kterého byl mladý Emil Hácha vržen.

Hácha se narodil v Trhových Svinech roku 1872. Jedná se o město s dlouhou historií osídlení. První zdejší kostel měl snad pocházet již z roku 1120, jak to zaznamenal radní písař Matěj Vyskočil v roce 1606.¹⁶ Tento jeho zápis je však dnes často zpochybňován a rozdílně od toho literatura uvádí, že Trhové Sviny vznikly v polovině 13. století při cestě z Vitorazska do Čech.¹⁷

Název města je odvozen od svíjení se stezek, adjektivum Trhové přibylo až v roce 1481 jako důsledek udělení práva pořádat dvakrát ročně trhy od českého

¹² MACHÁLEK, Vít. Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy. Academia, Praha 2020, s. 22.

¹³ JUNEK, Václav. Emil Hácha: Muž, který obětoval vlastní čest. Petrklíč, Praha 2013, s. 15.

¹⁴ PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945), Rybka Publishers, Praha 2007, s. 14.

¹⁵ Tamtéž, s. 13.

¹⁶ HLUBUČEK, Karel. Trhové Sviny (Kus Historie). In HORKÝ, Václav. (ed.). Trhové Sviny 500 městem. Vlastním nákladem, Trhové Sviny 1398, s. 5.

¹⁷ TRÍSKA, Karel. Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V – Jižní Čechy. Svoboda, Praha 1986, s. 196.

krále Vladislava Jagellonského.¹⁸ Pro vysoký počet německy mluvících obyvatel se stejně často používal i německý výraz Schweinitz.¹⁹

V druhé polovině devatenáctého století představovaly Trhové Sviny nanejvýš dvoutisícové maloměsto v podhůří Novohradských hor. Pro svůj kopcovitý ráz nebylo nikdy zemědělsky příliš výnosným. Obyvatelstvo se tak mimo zemědělství živilo i řemeslnou výrobou, jejíž odbyt nacházely na Rakouské straně Novohradských hor. V tu dobu Trhové Sviny odmítají stavbu železničního spojení do Českých Budějovic a jeho hospodářský potenciál se i nadále snižuje.²⁰

Národnostní složení bylo vždy rozděleno mezi českou a německou část, kde ani jedna strana nezaujímala výraznější převahu. Ačkoliv toto rozdělení bylo vpravdě patrné nemůžeme tvrdit, že by se to stalo někdy zásadnějším tématem místního života. Naopak pro své tvrdé podhorské podmínky se národnostní třenice v Trhových Svinech příliš neujaly. Obyvatelé na sobě byli vzájemně víc závislí a cenili se jeden druhého pro své schopnosti a znalosti.²¹ Zde se Hácha naučil, že soužití dvou národů je možné a fungující, jsou-li si národy rovní.

1.4. Druhá polovina devatenáctého století

Jak moc se lišila atmosféra maličkých Trhových Svin oproti tomu celoříšskému, na které již brzy Emil Hácha narazí při svých studiích v Českých Budějovicích a později v Praze či Vídní.

Ve druhé polovině devatenáctého století se již setkáváme s moderní občanskou společností nabytou celou řadou občanských svobod a posléze i sociálních jistot. Ta tam je nevolnost středověká, připoutání poddaných k půdě či povinnost robotní. Koňským povozům začíná silně konkurovat rychle se rozvíjející hustá síť železniční. Manufakturní výrobu vystřídala výroba průmyslová a parní stroj vynalezený ve století předcházejícím si podmaní nejedno odvětví lidského zájmu. Po již v hluboké minulosti uvězněných Napoleonských válkách v Evropě panuje dříve nevídaný mír. Habsburská říše, již jsou České země nedílnou součástí, vyhlížejí ve staletích času jako bezbřehá konstanta, která

¹⁸ LAVIČKA, Roman a ŠIMŮNEK, Robert. Městský farní kostel ve středověkých Čechách, Trhové Sviny 1280-1520. Miscellanea: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, České Budějovice 2011, s. 11.

¹⁹ JUNEK, Václav. Emil Hácha: Muž, který obětoval vlastní čest. Petrklíč, Praha 2013, s. 17.

²⁰ SLÍPKA, František. Z historie města. In Trhovosvinenské listy: zpravodaj občanů města Trhových Svinů a okolí. V Trhových Svinech: Městský úřad, 06.10.1992, 2(5), s. 3. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/uuid/uuid:bc9b7925-caae-11ee-9911-005056841fbb>

²¹ JUNEK, Václav. Emil Hácha: Muž, který obětoval vlastní čest. Petrklíč, Praha 2013, s. 17-18.

je právě ztělesněna v osobnosti císaře Františka Josefa I., nově omezeného parlamentem, tzv. Říšskou radou.²²

Ačkoliv jsou České země neopominutelnou součástí mocnářství v otázce průmyslné i vojenské, jejich politické zastoupení tomu neodpovídá. Na obdobu Rakousku-maďarského vyrovnání Češi nikdy nedosáhnou. Tuto depresi se prvně snaží vyřešit politikou tzv. pasivního odporu²³, avšak když se ukáže jako neúčinná, vrátí se zpět do říšského rady. Sílí i antisemitské tendence, které na konci století vyvrcholí v Hilsneriádu. Nacionalismus zde plně otvírá svá stavidla a dříve životně se potřebující sousedé mají nyní možnosti a ideologii dostupnou k vzájemné nenávisti. A ta ve společnosti narůstá u všech proti všem.²⁴

²² ČAPKA, František. *Historia populi. Zrcadlo každodennosti v českých dějinách aneb Všední den od pravěku do konce „Velké války“*. Akademické nakladatelství CERM, s. r. o., Brno 2019, s. 235.

²³ Politika pasivního odporu spočívala v odmítání spolupráce s říšskými orgány a bojkotování účasti na jejich rozhodování.

²⁴ ČAPKA, František. *Historia populi. Zrcadlo každodennosti v českých dějinách aneb Všední den od pravěku do konce „Velké války“*. Akademické nakladatelství CERM, s. r. o., Brno 2019, s. 241.

2. Dětství a dospívání

Povaha a zájmy, Jirsíkovo gymnázium, bratr Theodor, jazykové a literární nadání, vztah k přírodě, katolická víra.

2.1. Rané dětství

Emil Hácha se narodil v prvním patře domu č. 209 v Trhových Svinech, v přízemí v té době býval hostinec U města Hamburku. Dnes je tato budova přestavěna na místní školu a z rodné světnice se stala učebna.²⁵ Brzy po jeho narození do rodiny přibyl i bratr Theodor.²⁶ Další dítě již rodina neměla.

Pro své vrozené nadání a zvědavost byl Emil Hácha zapsán hned do druhé třídy.²⁷ V době jeho školní docházky se otcova sestra Anna, do té doby žijící ve společné domácnosti s Háčovými, provdala do rodiny sedláře Jakuba Danka.²⁸ Usídlili se ve stejné ulici a Hácha zde trávil většinu svého volného času. Později se sem rád vracel při svých návštěvách Trhových Svin.²⁹

Kromě návštěv na zahradě tety Anny rozvíjel Hácha svou lásku k přírodě při procházkách s rodiči či dědečkem Klausem, anebo při poutích a výšlepech. Hácha sám toto období považoval za velmi šťastné, i když řadu dobrodružství měl zakázanou. „Zdržovali jsme se většinou doma, na zahradě. Sice my chlapci, bratr a já, bychom byli rádi s druhými kluky se šli podívat na chasníky, jak se v neděli večer u muziky servou, ale tam jsme nesměli.“³⁰

Hácha vzpomínal, že jeho životní cestu ze všech lidí nejvíc ovlivnil katecheta Jakub Farka v tu dobu sloužící v kostele ve Trhových Svinech. Častokrát s ním chodili na procházku k poutnímu kostelu Svaté Trojice.³¹ Hácha si zde osvojil pevné základy katolické víry, kterou bude celý život vyznávat, spolu se vztahem k přírodě a pěší turistice.

²⁵ MACHÁLEK, Vít. Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy. Academia, Praha 2020, s. 29.

²⁶ Státní oblastní archiv v Třeboni, Sbírka matrik Jihočeského kraje 1587-1949[online], SOA v Třeboni, 2010. Dostupné z: <https://digi.cesearchivy.cz/7989/65>

²⁷ PASÁK, Tomáš a KVAČEK, Robert. JUDr. Emil Hácha: (1938-1945). Horizont, Praha 1997, s. 13.

²⁸ Státní oblastní archiv v Třeboni, Sbírka matrik Jihočeského kraje 1587-1949[online], SOA v Třeboni, 2010. Dostupné z: <https://digi.cesearchivy.cz/7999/29>

²⁹ MACHÁLEK, Vít. Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy. Academia, Praha 2020, s. 30.

³⁰ Venkov: orgán České strany agrární. Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 01.12.1938, 33(283), s. 3. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:25792e90-5973-11e8-afe6-005056825209>

³¹ Prezident, který se nerad fotografoval [film]. Režie Jan Boněk. Česko, 1993, 3. minuta.

Již v této době se Emil Hácha začíná intenzivně věnovat studiu německého jazyka, kterým byl ve svém rodném městě tolik obklopen, i matka byla částečně německého původu, avšak v domácnosti se užívalo výlučně českého jazyka. Německy se učil hlavně z matčiny beletrie.³²

2.2. Na Jirsíkově gymnáziu

Na katolické gymnázium nastoupil roku 1882, tedy v Háchových deseti letech, do Českých Budějovic. Zde si nejvíce oblíbil výuku literatury a hudby, zejména své literární nadání později rozvine ve sbírce básní *Omyly a Preludy*. Avšak intenzivně se věnoval i širokému spektru jazyků – mimo bezvadné němčiny se naučil i na tu dobu nezvyklou angličtinu a později i francouzštinu. Věnoval se i příbuzným slovanským jazykům jako jsou ruština, polština a slovinština.³³ A to i přesto,

Obrázek 2: Mladiství Emil Hácha.

že v primě a sekundě Háchův prospěch nebyl zrovna uspokojivý, a to především z jazyků. Nakonec však vždy postoupil do vyššího ročníku a v dalších letech se již zařadil mezi premianty.³⁴ Hácha zde přivykl hrát dáme a taroky, při kterých si bystřil svůj úsudek.³⁵

Protože školního ubytování nebylo, bydlel u hudebního skladatele a ředitele obecné školy Václava Novotného, otce Háchova přítele již z Trhových Svin a pozdějšího univerzitního profesora a historika Václava Novotného.³⁶

³² PASÁK, Tomáš a KVAČEK, Robert. JUDr. Emil Hácha: (1938-1945). Horizont, Praha 1997, s. 12.

³³ Tamtéž, s. 13.

³⁴ Emil Hácha – příběh velké oběti. Jak dnes vnímat odkaz protektorátního prezidenta? [rozhlasový dokument]. Česko: Český rozhlas, 2.12.2023, 15-16. minuta.

³⁵ Prezident, který se nerad fotografoval [film]. Režie Jan Boněk. Česko, 1993, 4. minuta.

³⁶ MACHÁLEK, Vít. Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy. Academia, Praha 2020, s. 36.

Již následující rok po nástupu do sekundy měla idyla bezpečného a nerušeného života skončit, otec a živitel rodiny Josef Hácha skonal ve věku 52 let.³⁷ S Háchovským smyslem pro povinnost to byl samozřejmě nejstarší syn Emil, na kterém bylo se napříště postarat se o rodinu. Matka s Theodorem se brzy poté stěhují za Emilem do Českých Budějovic a následně ještě jednou do Prahy při Emilových studiích na pražské právnické fakultě. Ještě na gymnáziu se Hácha stal domácím učitelem syna českobudějovického továrníka Hardtmutha a získal tak svůj první příjem.³⁸

Deník Přítomnost pak k události Háchova zvolení do funkce presidenta shrnuje jeho mládí větou „*neprožil své mládí ani v blahobytu, ani v nedostatku.*“³⁹ S tím se lze dobře ztotožnit, jelikož ani po otcově smrti nikdy nebyl členem sociálního spolku Matice, tedy spolku pro podporu nezaopatřených dětí.⁴⁰

V tu dobu Háchovo vidění světa silně ovlivnil českobudějovický biskup a ředitel zdejšího gymnázia Jan Valerián Jirsík. V době vrcholícího nacionalismu ve městě se snažil usmiřovat obě národnosti. „*Všichni jsme nejprve a především křesťané, katolíci a potom teprve Čechové a Němci.*“⁴¹ Tento důraz na hledání sjednocujících prvků se základem v katolické víře byl Háchovi velmi blízký.

2.3. Vzpomínky na bratra

K Háchově životu a ranému dětství se opakovaně vyjadřoval i bratr Theodor. Jeho vzpomínky jsou vůbec cenným pramenem, jelikož popisují chvíle namnoze intimní. S Theodorem měl Emil vztah velmi blízký a hluboký vztah daleko přesahující pouhé pouto stejné krve.

Theodor svého bratra popisuje jako zádušného a přemýšlivého, ponořeného do svých vlastních myšlenek a světa. Na druhé straně ale nechyběl při divokých chlapeckých hrách, brzy se naučil bruslit i plavat, ale přednost dával četbě a učení.⁴²

³⁷ Státní oblastní archiv v Třeboni, Sbírka matrik Jihočeského kraje 1587-1949[online], SOA v Třeboni, 2010. Dostupné z: <https://digi.cesearchivy.cz/8006/36>

³⁸ PASÁK, Tomáš a KVAČEK, Robert. JUDr. Emil Hácha: (1938-1945). Horizont, Praha 1997, s. 13.

³⁹ Přítomnost: nezávislý týdeník. Praha: František Borový, 30.11.1938, 15(48), s. 762. ISSN 1805-2924. Dostupné z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:1235ee80-da1a-11e9-bc2b-005056825209>

⁴⁰ PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945), Rybka Publishers, Praha 2007, s. 14.

⁴¹ KADLEC, Jaroslav. Jan Valerián Jirsík, biskup českobudějovický. Knihovna Setkání, Sdružení sv. Jana Neumanna, České Budějovice 1993, s. 62.

⁴² Prezident, který se nerad fotografoval [film]. Režie Jan Boněk. Česko, 1993, 3. minuta.

Vůbec první Theodorova vzpomínka na bratra Emila pochází z dob dětství, kdy oba onemocněli některou z běžných dětských nemocí. Rodiče tedy zavolali lékaři, aby chlapce prohlédl a stanovil léčbu. Theodor se tehdy velmi bránil jakékoliv spolupráci s lékařem jako cizím vlivem nevhodného jakékoliv důvěry, naopak Emil prokazoval nebyvalou poslušnost strpět i velmi nepříjemné vyšetření, a to v takové míře až to i samotného Theodora přesvědčilo ke spolupráci. Vlastně už v tomto dětském věku se u Emila projevoval jeho smysl pro povinnost, kterou později častokrát glosoval známým „ich dien – sloužím.“⁴³

Tento Háchův smysl pro povinnost a odpovědnost rodiče záměrně podporovali namnoze moderní formou, kdy chlapcům přidělili na zahradě malý záhon, o který měli za úkol se starat.⁴⁴ Výsledky jejich snažení nejsou známy, není ale důvod pochybovat o jejich pěstitelském nadání.

Zájem o přírodu, který oběma Háchům vydržel po celý život, byl rozvíjen od útlého dětství, v Emilových sedmi letech už chodívali do míst na čtyři hodiny vzdálené, a ještě tentýž den se vraceli zpět. O rok později poprvé vystoupali na horu Hochwald⁴⁵, jeden z vrcholů Novohradských hor. V pozdějších letech tento svůj zájem rozvinuli v aktivní alpinismus a túry mnohdy až padesátakilometrové. To vše v době, kdy Sokol byl stále ještě v plenkách, a i Háchova matka považovala tělocvik za zbytečný.⁴⁶

I v pozdější letech si byli bratři velmi blízcí. Theodor strávil osm let ve Spojených státech, kde vystudoval a pracoval ve strojním inženýrství. Po návratu zdokonalil svého bratra v angličtině natolik, že po bratrově studijním pobytu v Anglii společně přeložili román *Tři muži ve člunu* od Jerome Klapky Jerome.⁴⁷

Svého bratra neopustil ani během jeho působení v prezidentské funkci. Plně chápal jeho úděl a byl mu oporou. Mimo jiné se i aktivně staral o rodiny zatčených odbojářů.⁴⁸

⁴³ HÁCHA, Theodor Josef. Vzpomínka na bratra Emila. In PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945). Rybka Publishers, Praha 2007, s. 382.

⁴⁴ Tamtéž, s. 383.

⁴⁵ Dnes známá pod názvem Vysoká, měřící 1034 m.n.m.

⁴⁶ HÁCHA, Theodor Josef. Vzpomínka na bratra Emila. In PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945). Rybka Publishers, Praha 2007, s. 383.

⁴⁷ TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK, Robert. *Causa Emil Hácha*. Themis, Praha 1995, s. 13.

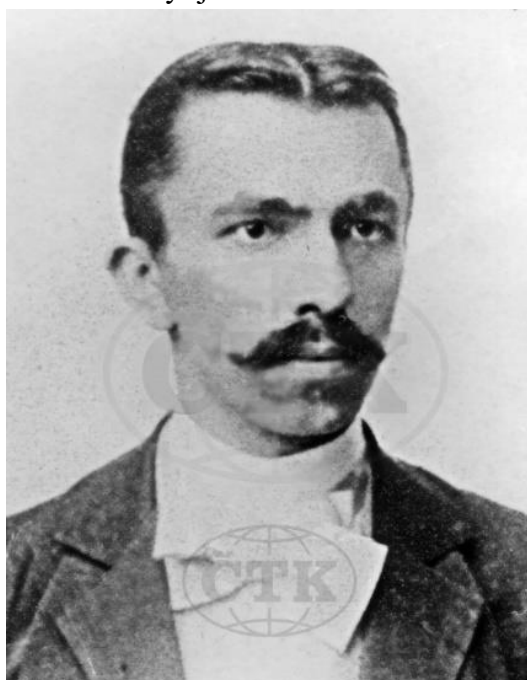
⁴⁸ Ústav pro studium totalitních režimů. www.ustrcr.cz [online]. [cit. 2022-12-06]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/audio-nebo-videozaznamy-k-historickym-tematum/audio-archiv-zivotopisy/#thacha>

3. Emil Hácha právník

Svatba s Marií Klausovou, Háchovo vlastenectví, studijní pobyt v Anglii, kuratorium Moderní galerie, Omyly a přeludy, publikační, pedagogická a judikатурní činnost, státoprávní názory.

3.1. Studium práv

Emil Hácha započal studium práv na tehdy ještě Karlo-Ferdinandově univerzitě roku 1890. Hácha byl samozřejmě skvěle připraven na studium humanitních věd již z podstaty svého předchozího vzdělání, kdy se mu dostalo výuce v mravů i jazyků. Přes vynikající znalost německého jazyka se však zapsal ke studiu na Karlově, tedy české, části univerzity. Považoval se za českého vlastence a nad jinou možností příliš neuvažoval.⁴⁹

Obrázek 3: Emil Hácha za studii na právnické fakultě.

Ještě tentýž rok se za Háchou do Prahy přestěhovala i jeho matka s bratrem Theodorem. Zde také pobývá rodina Klausových, příbuzných z matčiny strany. Hácha je v jejich smíchovském bydlení často navštěvoval a zde taky poprvé navázal hlubší vztah se svou sestřenicí a budoucí manželkou Marií Aloisí Terezií Klausovou. Znali se již z dětských let. Vlastně nejvíc si ji zapamatoval, když se mu jednou v té době uvolila zazpívat. To na Háchu velmi zapůsobilo a celý život ji pro její hudební nadání obdivoval. Její pěveckou kariéru jí bohužel znemožnily dlouhodobé zdravotní problémy s páteří.⁵⁰

Marie se narodila dne 16. dubna 1873 v Praze do rodiny skladníka Františka Čenka Klause a Terezie roz. Nietzscheové, dcery krejčířského mistra.⁵¹ Do rodiny se narodily ještě další dvě dcery. Byla tak příbuzná právě skrz

⁴⁹ PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945), Rybka Publishers, Praha 2007, s. 15.

⁵⁰ MACHÁLEK, Vít. Prezident v zajetí: (život, činy a kříž Emila Háchy). Regulus, Praha 1998, s. 27.

⁵¹ Archiv hlavního města Prahy. Matrika narozených 1867-1873 [online], MİK N24. Dostupné z: <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=1AEC62BDAAAD4B489C101DD0F69B6710&scan=370#scan370>

sourozencství jejího otce a Háchovy matky, se kterou sdílela stejné jméno. Hácha si Marii získal především svou bystrou myslí, řadou moderních názorů a širokou škálou svých vědomostí.

Léta strávená studiem v Praze Háchu silně ovlivnila. Poprvé se ocitá uprostřed politického dění. Krásy staré Prahy jej naprosto uchvátily, zároveň se ale jedná o dobu jejího dynamického rozvoje. Již roku 1891 se v Praze odehrála Zemská jubilejní výstava, pro kterou bylo vybudováno pražské Výstaviště či Petřínská rozhledna. Ačkoliv se původně nejednalo o ryze českou národní událost, v důsledku neúčasti německého obyvatelstva se tak stalo. Byly zde prezentovány nejnovější české vynálezy, technika i umění. Na Háchu tato událost učinila velký dojem a později se k ní vracel jako k jednomu z vrcholů českého vlastenectví.⁵² Nemalý vliv tato událost zanechala i na jeho technicky orientovaném bratru Theodorovi, který se zde seznámil s jistým podnikatelem ze Spojených států amerických a na jeho radu odjel do Ameriky studovat strojní inženýrství.⁵³

Neméně horoucně Hácha prožíval i Národopisnou výstavu československou konanou o čtyři léta později. Zde byly prezentovány kulturní a náboženské tradice českého lidu. V těchto letech se jednoznačně utvrdil v intelektuálně vlasteneckém postoji.⁵⁴ Jeho vlastenectví vycházelo ze srdce, jeho možnosti uplatnění však omezoval rozumem. Vždy se snažil pro národ dosáhnout maxima možného, které bylo ale dlouhodobě udržitelné.

Hácha byl vynikajícím studentem, o problematiku se vždy zajímal věcně a do nejmenších detailů. Zákon se vždy snažil chápat co do svého smyslu víc než co do přesného znění. Častokrát studoval společně se svým přítelem z gymnázia Václavem Cáchou. Probírali spolu látku ještě před příslušnými přednáškami, aby se Hácha včas vpravil do tematiky a o přednášce si své znalosti pouze doplnil.⁵⁵

Z přednášek jej nejvíce zaujaly ty z veřejného práva od profesora Jiřího Pražáka, což velmi ovlivnilo jeho nadcházející právní praxi. Se zaujetím

⁵² „Mám sám zkušenosti, že doba, kdy národ náš neměl politické samostatnosti, kdy neměl svého státu, byla dobou, vyznačující se stálým vzestupem národa po stránce kulturní, hospodářské i mravní.“ HÁCHA, Emil. Pan prezident k národu: výbor z projevů pana státního presidenta Dr. Emila Háchy s jeho předmluvou. Propagační knižnice Národního souručenství, Praha 1939, s. 20.

⁵³ MACHÁLEK, Vít. Prezident v zajetí: (život, činy a kříž Emila Háchy). Regulus, Praha 1998, s. 25.

⁵⁴ Tamtéž, s. 25.

⁵⁵ MACHÁLEK, Vít. Prezident v zajetí: (život, činy a kříž Emila Háchy). Regulus, Praha 1998, s. 25.

naslouchal i přednáškám profesora soukromého práva Josefa Stupeckého, se kterým později navázal bližší vztah.⁵⁶

Své studijní léta tak strávil poctivým, hlubokým studiem. Společenského života se nikterak nestranil, ale větší vysedávání považoval za ztrátu času.⁵⁷

Není tedy s podivem, že roku 1894 Emil Hácha úspěšně ukončuje svá studia s vyznamenáním.⁵⁸

3.2. Sobičkova advokátní kancelář

Po absolvování magisterského studia na právnické fakultě a úspěšným složením státních zkoušek se Hácha přihlásil ještě tentýž rok ke zkouškám rigorózním. Právě zde se jej jeho examinátor prof. Stupecký, který si vždy všímal Háchova mimořádného nadání, zeptal, zdali má již zařízenou nějakou právní praxi. A jelikož Hácha neměl, Stupecký jej doporučil jako koncipienta do advokátní kanceláře dr. Josefa Sobičky, kde dříve sám působil.⁵⁹

Jakkoliv pro Háchu byla praxe v advokátní kanceláři doktora Sobičky profesně přínosná a prestižní, nijak ho neuspokojovala a vykonával ji jen nerad a se sebezapřením.⁶⁰

Majetkové spory, které představovaly většinu jeho pracovní náplně, neodpovídaly jeho profesním a vědeckým ambicím, navíc byly v rozporu i se jeho vlastní povahou. Hácha spory nevyhledával, naopak se jim snažil předcházet. I jednostranný pohled na daný případ upřednostňující zájmy klienta mu byl cizí. Proto se za nedlouho upnul k cíli získat místo ve službách Zemského výboru Království českého, do společnosti předních českých právníků.⁶¹

3.3. Zemský výbor Království českého

Zemský výbor byl výkonný orgán zemského sněmu, nejvyššího zákonodárného orgánu v Českém království. Navázal na stavovské zemské výbory, coby důsledek zrušení patrimoniální správy. Plnil také roli

⁵⁶ MACHÁLEK, Vít. Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy. Academia, Praha 2020, s. 43.

⁵⁷ Prezident, který se nerad fotografoval [film]. Režie Jan Boněk. Česko, 1993, 6. minuta.

⁵⁸ PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945), Rybka Publishers, Praha 2007, s. 15.

⁵⁹ HÁCHA, Emil. Mé vzpomínky na Josefa Stupeckého. In Josef Stupecký in memoriam. Právnická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava 1928, s. 9-10.

⁶⁰ MACHÁLEK, Vít. Prezident v zajetí: (život, činy a kříž Emila Háchy). Regulus, Praha 1998, s. 28.

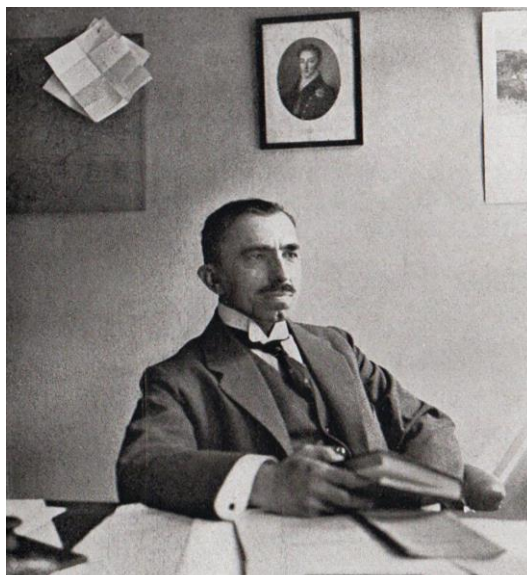
⁶¹ Tamtéž, s. 28.

administrativní, připravoval jednání zemského sněmu, vyhotovoval jejich usnesení, spravoval zemský majetek v běžných záležitostech, řídil službu zemských úředníků a v právních záležitostech zastupoval zemský sněm. Současně byl nejvyšší instancí pro veškerou působnost územní samosprávy v Českých zemích.⁶² Právě tato kompetence v oblasti územní samosprávy, na které se coby konceptní úředník toho orgánu podílel, se Háchovi stane svým způsobem osudná a zde také dostane příležitost projevit své státoprávní a vlastenecké názory.

Zemský výbor byl zřízen roku 1861 na základě zřízení zemského. Bylo ustanoveno, že se do jeho čela postaví maršálek a po jeho boku usedne osm přísedících, všichni zvoleni zemským sněmem. Každý z přísedících řídil jeden odbor, ve kterém zpracovávala řada právníků určené případy.⁶³

Hácha se o koncipienta místo v tomto orgánu ucházel poprvé již v roce 1896, tedy ve svých 24 letech, což bylo jistě velmi ctižádostivé, ale předem odsouzené k neúspěchu. Získat místo u zemského výboru nebylo samozřejmé ani pro velmi zkušené právníky. Na kvalitu zemského výboru osobně dohlížel zemský maršálek, v tu dobu Jiří Lobkowicz, který si na erudici jednotlivých členů velmi zakládal.⁶⁴

Avšak již na tomto první pokusu Hácha zapůsobil. Umístil se na pátém místě z pětaticeti kandidátů a jen těsně nebyl přijat z důvodu poněkud krátké praxe.⁶⁵ Kromě dostatečně dlouhé a bohaté

Obrázek 4: Emil Hácha koncipientem zemského výboru roku 1910.

⁶² PROCHÁZKA, Antonín. Právník a soudce In RUBÍN, Jiří. Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Verité, Praha 2008, s. 59.

⁶³ Zřízení zemské a řád volení zemského v království Českém. Patent Františka Josefa I., příloha II., §15. Dostupné z: <https://spcp.prf.cuni.cz/lex/20-1861.htm>

⁶⁴ Emil Hácha pronesl, že „řád a opětovně označoval sbor konceptního úřednictva zemského jako elitní sbor úřednický.“ v Úvodní slovo, Otakar Sommer. K prvému výročí jeho smrti, Muller a spol., Turnov 1941, s.7.

⁶⁵ MACHÁLEK, Vít. Prezident v zajetí: (život, činy a kříž Emila Háchy). Regulus, Praha 1998, s. 28.

praxe bylo podmínkou složení všech teoretických zkoušek s vyznamenáním, tuto podmínku Hácha přirozeně splňoval.⁶⁶

Hácha se dočkal o dva roky později, kdy byl jmenován koncipistou zemského výboru.⁶⁷ Byl přidělen do třetího odboru, jehož pole působnosti spočívalo v problematice věcí stavebních, okresních, požární policie a hypoteční banky.⁶⁸ V této své nové se Hácha plně našel a brzy začal převyšovat své další kolegy, jeho spolupracovník Antonín Klášterský jej nazýval „*právníkem z boží milosti*“ a vysoce oceňoval jeho bystrost a smysl pro detail.⁶⁹

Jako koncipista u zemského výboru českého si Hácha zajistil vhodnou životní úroveň, kdy pobíral plat až jeden tisíc čtyři sta zlatých plus přebytečné.⁷⁰ V důsledku příznivé finanční situace se Hácha konečně rozhodl oženit se svou sestřenicí Marií Klausovou.⁷¹ Manželství bylo šťastné a naplněné. V roce 1903 se jim narodila jediná dcera Milada.⁷² Ta však zůstala jedináčkem.

Obrázek 5: Emil Hácha s dcerou Miladou v roce 1908.

Právě v období jeho působení v Zemském výboru Království Českého Hácha uskutečnil v roce 1902 pobyt v Londýně, kde se věnoval studiu anglického common law. Anglicky se výborně naučil již od svého bratra Theodora, který

⁶⁶ KLÁŠTERSKÝ, Antonín. Vzpomínky a portrety. František Borový, Praha 1934, s. 145.

⁶⁷ MACHÁLEK, Vít. Prezident v zajetí: (život, činy a kříž Emila Háchy). Regulus, Praha 1998, s. 28.

⁶⁸ KLÁŠTERSKÝ, Antonín. Vzpomínky a portrety. František Borový, Praha 1934, s. 147.

⁶⁹ Tamtéž, s. 170-171.

⁷⁰ Tamtéž, s. 145.

⁷¹ Archiv hlavního města Prahy, kostel sv. Prokopa, Matrika oddaných (1900-1906), signatura ŽKP: O5. [cit. 2024-02-21]. Dostupné z:

<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=4170ED366F154CC6BF5F7F1EAD6776DC&scan=74#scan74>

⁷² LIŠKA, Vladimír. Prezidenti. Albatros Media, a. s., Praha 2017, s. 54.

předtím profesně působil v Americe.⁷³ Zde se taktéž zrodila jeho vášeň pro anglickou literaturu následovaná zdařilými překlady anglických děl jako byly *Tři muži ve člunu* od Jerome Klapky Jerome anebo *Povídky z Indie* od Rudyarda Kiplinga.⁷⁴

Tou dobou se mimo své právnické a profesní zájmy intenzivně věnoval i pěstování kultury. Celkem 10 roků stráví jako sekretář Kuratoria moderní galerie Království českého. Jeho zásluhou je sestaven i první odborný katalog sbírek. Hácha se v této oblasti brzy stává uznávaným odborníkem, jehož sbírky obrazů, grafik, výšivek a keramiky dosahují úctyhodných rozměrů a byly jedny z nejzajímavějších v Praze. Vzácné artefakty však nakupuje i pro Moderní galerii.⁷⁵

K hájení stavovských zájmů a k podpoře vědecké činnosti svých členů vzniká Klub českých zemských úředníků konceptních. Jeho prostřednictvím bylo podporováno vydávání časopisu *Správní obzor*, jehož byl Hácha společně s dr. Jiřím Hoetzlem redaktorem.⁷⁶

Slavné období zemského výboru vyvrcholilo v roce 1907, kdy jeho maršálek Jiří Lobkowicz odešel do penze a nový maršálek Ferdinand Lobkowicz se již takové úctě jako jeho předchůdce netěšil. V té době započaly finanční potíže Zemského výboru. To pramenilo z dlouhodobých sporů mezi Čechy a Němci v Zemském sněmu.⁷⁷

Roku 1913 byl nadobro zrušen zemský sněm a jeho úkoly a úkoly s ním spojeného zemského výboru byly převedeny na zemskou správní komisi. Toto se událo z vůle panovníka tzv. anenskými dekrety. Došlo tak k zrušení české zemské samosprávy, jelikož zemská správní komise byla jmenována z řad vládních úředníků, kteří byli plně závislí na panovníkovi a vládě a kteří je mohli kdykoliv odvolat. I strukturálně podléhal pražskému místodržitelství.⁷⁸

⁷³ HÁCHA, Theodor Josef. Vzpomínka na bratra Emila. In PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945). Rybka Publishers, Praha 2007, s. 384.

⁷⁴ Jednalo se o vydání: *Tři muži ve člunu* (Topič 1903), *Povídky z Indie* (Otto 1903).

⁷⁵ *Prezident, který se nerad fotografoval* [film]. Režie Jan Boněk. Česko, 1993, 9. minuta.

⁷⁶ KLÁŠTERSKÝ, Antonín. Vzpomínky a portréty. František Borový, Praha 1934, s. 171.

⁷⁷ MACHÁLEK, Vít. *Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy*. Academia, Praha 2020, s. 70.

⁷⁸ Tamtéž, s. 76.

Konceptní úředníci zemského výboru tak přešli pod tuto komisi. Původně bylo zvažováno, že by alespoň nejdéle sloužící z nich mohli být jmenováni členy komise, to se však nestalo.⁷⁹

Hácha tento krok nesl zvlášť nelibě. Za jedinou naději považoval jmenování někdejšího náměstka již zmiňovaného zemského maršálka Ferdinanda z Lobkowicz, Vojtěcha Schonborna, do čela zemské komise. Větší skepsi však projevoval k tomu, jak se k tomuto jmenování postaví veřejnost. „*Ale nic bych se nedivil, kdyby český národ jemu, který tak těžce všechno to nese, a tak nerad se odhodlával převzít funkci v komisi, začal nyní vytloukat okna.*“⁸⁰

Háchova naděje v nového představeného se naštěstí ukázala jako správná, jelikož si nová instituce dokázala udržet předchozí pořádky a zvyky. Úřednictvo pracovalo samostatně, vždy k věci a zachování zemské samosprávy.⁸¹

Hácha si v tomto novém orgánu najde své zasloužené místo, ale dlouho u něj sloužit nezůstane. Již několik let se totiž schylovalo k jeho dalšímu kariérnímu růstu. Bylo o něm uvažováno coby soudci Správního soudního dvora ve Vídni. „*Měl jsem tam odejít už v roce 1914. Váhal jsem, pak zase jmenování bylo provedeno až po smrti starého mocnáře. Měl jsem velkou obavu, že tam budeme trpět hlad.*“⁸² Nakonec Hácha odešel až 2. prosince 1916, ve věku, který by v dobách předchozích znamenal zcela mimořádné vyznamenání jeho právnických a úřednických kvalit.

3.3.1. Háchovo úsilí o samosprávu

Háchův zájem se již delší dobu soustředil na téma české samosprávy. Právě z tohoto důvodu není již roku 1910 přijat do Správního soudního dvora ve Vídni, ačkoliv je o něm jako kandidátovi na soudcovskou pozici uvažováno. Háchova decentralizační snaha je chápána jako překážka.⁸³

Samotný vznik samosprávy a správního soudnictví Hácha často spojoval s porážkou státu na bitevním poli. Chápal to jako jakousi úlitbu občanům v zájmu udržení celistvosti státu, jako nevyhnutelné oslabení centrální moci v důsledku

⁷⁹ KLÁŠTERSKÝ, Antonín. Vzpomínky a portrety. František Borový, Praha 1934, s. 172-173.

⁸⁰ MACHÁLEK, Vít, s. 77.

⁸¹ KLÁŠTERSKÝ, Antonín. Vzpomínky a portrety. František Borový, Praha 1934, s. 174.

⁸² Venkov: orgán České strany agrární. Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 01.12.1938, 33(283), s. 3. ISSN 1805-0905. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:25792e90-5973-11e8-afe6-005056825209>

⁸³ MACHÁLEK, Vít. Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy. Academia, Praha 2020, s. 73.

jejího neúspěchu. Tento fenomén pak dokládá jak pro německý stát, kdy v důsledku porážky u Jeny v roce 1806 bylo vydáno velmi liberální městské zřízení, tak i pro Rakousko.⁸⁴

Obdobný vývoj Hácha předpokládal i pro případné české nabytí plné samostatnosti. Viděl jej ve schylujícím se konfliktu, po kterém by Rakousko-Uhersko mohlo být federalizováno.⁸⁵

Základ rakouské samosprávy nacházel v revolučním roce 1848, kdy byla vyřčena první myšlenková osnova liberalizace společnosti a nabytí politických práv. Následující rok byly tyto myšlenky kodifikovány v obecním zákoně.⁸⁶ Z něj se posléze vycházelo v šedesátých letech při přijímání obecního zřízení⁸⁷ a tím i dovršení samosprávy v rakouské části monarchie. Prapůvod těchto kodifikací však Hácha dovedl přes Kroměřížskou ústavu až v Belgické ústavě z roku 1831.⁸⁸

Na obecním zřízení Hácha nejvíce oceňoval, že i dozor nad samosprávou byl odňat státní moci, nýbrž vložen do rukou nadřazené zemské samosprávě. Právě v důsledku vysoké autonomie samosprávy Hácha příliš nerozlišoval mezi ní a tím, co nazýval českým státním právem, tedy právem na sebeurčení.⁸⁹

Hácha kritizoval centralizační snahy Vídně oslabit samosprávu, a to jak na úrovni zemské, tak na úrovni okresní a obecní. Vídeň se snažila o rozbití této samosprávy přidáním dalšího článku, krajské samosprávy.⁹⁰

Vyloženě prorocká slova pronesl Hácha v roce 1914 při příležitosti padesáti let od výročí zemského zřízení. „*Zavedení místní samosprávy znamenalo u nás veliký převrat v organizaci veřejné správy vnitřní. Převrat tento byl – stejně jako definitivní zavedení ústavy – přímým následkem válečného nezdaru z roku*

⁸⁴ Venkov: orgán České strany agrární. Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 12.04.1914, 9(88), s. 1. ISSN 1805-0905. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:c7b350c0-a968-11e7-8394-5ef3fc9ae867>

⁸⁵ KLÁŠTERSKÝ, Antonín. Vzpomínky a portréty. František Borový, Praha 1934, s. 176.

⁸⁶ Zákon č. 170/1849 ř. z., prozatímní obecní zřízení.

⁸⁷ Zákon č. 17/1864 z. z., řád volení v obcích království Českého.

⁸⁸ Venkov: orgán České strany agrární. Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 12.04.1914, 9(88), s. 1. ISSN 1805-0905. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:c7b350c0-a968-11e7-8394-5ef3fc9ae867>

⁸⁹ Tamtéž, s. 1.

⁹⁰ Tamtéž, s. 2.

1859. Výrok, že svobody národů rodí se z prohraných válek, není bez dějinných dokladů.⁹¹

V této souvislosti je Hácha velmi činný ve sborníku *Krajská zastupitelstva* vydaný roku 1911 Klubem konceptního úřednictva zemského výboru, kde se Hácha zabývá nalezením nejvhodnějšího rozdělení pravomocí mezi vyšší samosprávné celky a zemským zřízením.⁹²

3.4. Správní soudní dvůr ve Vídní

Zárodky správního soudnictví na naše území vnesla prosincová ústava roku 1867.⁹³ Byl jím zřízen Říšský soud, který omezeně působil i ve správním soudnictví. Plného naplnění tato myšlenka doznala až vznikem Správního soudního dvora roku 1875.⁹⁴

Soud byl příslušný pro rozhodování o správní stížnosti proti nezákonnému rozhodnutí správního orgánu. V ostatních případech plnil pouze roli subsidiární vůči ostatním soudním orgánům. Do jeho příslušnosti spadaly i negativní kompetenční spory mezi zemským zastupitelstvem a státními úřady, záležitosti týkající se obecních voleb a spolkové činnosti. Mimo to rozhodoval o určení vyučovacího jazyka v obecných školách a v přestupkových věcech.⁹⁵ Působnost soudu se však vztahovala jen na Předlitavskou část monarchie.⁹⁶

Členy soudu jmenoval císař na návrh ministerské rady. Funkce soudu byla na rozdíl od Říšského soudu placená. Polovina členů soudu musela splňovat zákonné podmínky pro výkon funkce soudce. Řízení před správním soudním dvorem bylo ústní a veřejné s povinným zastoupením advokátem. Stížnost zde neměla odkladný účinek, bylo možné odložit exekuci. Jednalo se o kasační soud, mohl tedy pouze rušit napadaná rozhodnutí, nikoliv je měnit. Příslušný orgán však zůstával vázán názorem správního soudu.⁹⁷

⁹¹ HÁCHA, Emil. K padesátiletí samosprávy. In Venkov, roč. 9, č. 88, 12.4.1914, příloha: Naše samospráva, s. 1.

⁹² Sborník věd právních a státních. Praha: Bursík a Kohout, 11.1942, 42(3), s. (277). ISSN 1802-2383. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:54d0a8c0-00cc-11e9-9984-005056825209>

⁹³ Zákon č. 143/1867 ř. z., zákon o zřízení říšského soudu a Zákon č. 144/1867 ř. z., zákon o moci soudcovské.

⁹⁴ Zákon č. 36/1876 ř. z., zákon o nejvyšším správním soudě.

⁹⁵ SCHELLEOVÁ, Ilona. Správní soudnictví. 1. vyd., Eurolex Bohemia, Praha 2004, s. 14.

⁹⁶ KOPECKÝ, Martin. Správní právo: obecná část. 2. vyd., C.H. Beck, Praha 2021, 474.

⁹⁷ SCHELLEOVÁ, Ilona. Správní soudnictví. 1. vyd., Eurolex Bohemia, Praha 2004, s. 15.

Sám Hácha viděl hlavní myšlenku v činnosti správního soudu v ochraně jednotlivce proti nezákonným zásahům veřejné moci. Ve svém zdejší působení se zasazoval o nezávislost samosprávy na centrálním řízení, stejně jako tak činil již v jako koncipient v zemském výboru.⁹⁸

Hácha si odchodem ke Správnímu soudnímu dvoru významně společensky i platově polepšil. V relativně nízkém věku se stal radou jmenovaný císařem a v této pozici setrval až do konce války a nějaký čas po ní, kdy zařizoval přebrání české agendy pro Nejvyšší správní soud.⁹⁹

Jeho působení však bylo příliš krátké a doba příliš složitá a překotná na to, aby z něj vzešla nějaká významnější judikatura. Věnoval se především sociální problematice, přiznávání dávek a vybírání daní.¹⁰⁰ Uznání svých kolegů si Hácha přesto stihl získat. Stalo se tak především pro jeho dokonalou a čistou němčinu, kterou mu mohli mnozí rakouští soudci jen závidět. Prezident Správního soudního dvora Bacquem to glosoval větou: „*U Správního soudu umí pořádně německy jen dva členové, z nichž jeden je Čech Hácha a druhý Polák Bilinski.*“¹⁰¹

Ve vypuknutí Velké válce hájil, i přes svou službu v rakouské instituci, zájmy protirakouského odboje. Proto taky s nelibostí přijal zprávu o bolševické revoluci v Rusku, v jehož důsledku Rusko uzavřelo Brest-litevský mír. To Hácha chápal jako zradu spojenců a oslabení tlaku na centrální mocnosti.¹⁰²

Vznik Československé republiky přijal s nadšením i s jistou dávkou obav, zdali se jedná o úspěch trvalý, který bude možno nadále rozvíjet poctivou prací. A sám se do služeb nového státu přihlásil.¹⁰³

⁹⁸ PROCHÁZKA, Antonín. Právník a soudce. In RUBÍN, Jiří. Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Věrité, Praha 2008, s. 61.

⁹⁹ MACHÁLEK, Vít. Prezident v zajetí: (život, činy a kříž Emila Háchy). Regulus, Praha 1998, s. 43.

¹⁰⁰ KLIMENT, Josef a STUHLÝ, Bohuslav. Z literární a soudcovské činnosti Dr. Emila Háchy. Právnícké a knihkupecké nakladatelství, Praha 1939, s. 8. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:c3c211a0-3a92-11e5-8851-005056827e51?page=uuid:ff921880-4b11-11e5-8b04-5ef3fc9bb22f>

¹⁰¹ MACHÁLEK, Vít. Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy. Academia, Praha 2020, s. 88.

¹⁰² PROCHÁZKA, Antonín. Právník a soudce. In RUBÍN, Jiří. Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Věrité, Praha 2008, s. 61.

¹⁰³ HÁCHA, Emil. Pan president k národu: výbor z projevů pana státního presidenta Dr. Emila Háchy s jeho předmlouvou. Propagační knižnice Národního souručenství, Praha 1939, s. 7-9.

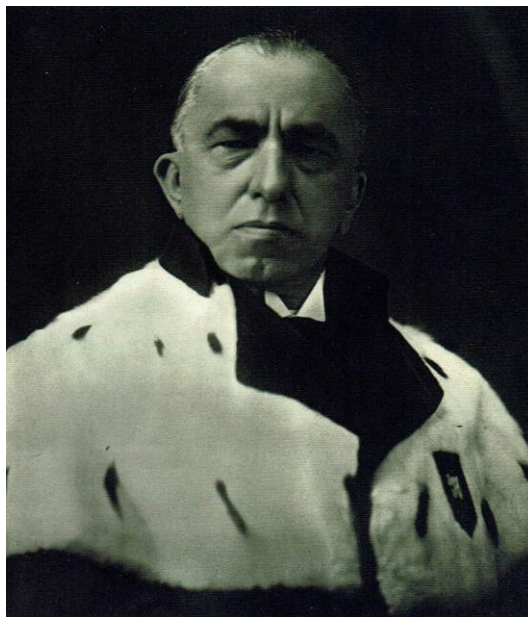
3.5. Nejvyšší správní soud Československý

Na téma Nejvyššího správního soudu napsal Emil Hácha jeden ze svých nejrozsáhlejších příspěvků do Slovníku veřejného práva československého, který spatřil světlo světa v roce 1932, tedy v době, kdy už Hácha Nejvyššímu správnímu soudu předsedal ve funkci prvního presidenta.

Hácha vnímal Nejvyšší správní soud jako následovníka a potomka rakouského Správního soudního dvora, jelikož zákon č. 3/1918 Sb., o nejvyšším správním soudě a o řešení kompetenčních konfliktů, kterým byl československý Nejvyšší správní soud zřízen, jen s několika úpravami přebíral právní úpravu říšského zákona č. 36 z roku 1875, který zřizoval Správní soudní dvůr ve Vídni.¹⁰⁴

Své chápání této instituce jako záruku občanů proti zlovůli státu Hácha dál rozšířil v časopise Právnik „bylo záhy poznáno a uznáváno i z míst velmi příslušných, že správní tribunál je jednou z nejcennějších záruk dobré pověsti státu.“¹⁰⁵

Původcem zákona č. 3/1918 Sb., byl následně její první president dr. Pantůček.¹⁰⁶ Vymezil zde úlohu této instituce ve dvou aspektech, poskytování soudní ochrany stěžovatelům, jejichž veřejná subjektivní práva byla akty správních úřadů porušena, a rozhodování o některých kompetenčních sporech. Soudilo se především podle rakouského práva, protože recepční normou z 28. října byl převzat celý právní řád Rakouska-Uherska včetně principů veřejné správy. Nová legislativa se v novém státě rodila jen

Obrázek 6: Emil Hácha v taláru prvního presidenta Nejvyššího správního soudu počátkem 30. let.

¹⁰⁴ HÁCHA, Emil et al. Slovník veřejného práva československého. Polygrafia, Brno 1932, s. 827.

¹⁰⁵ HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud. Vzpomínka na jeho zřízení a dnešní stav. In Právnik: Teoretický časopis pro otázky státu a práva, s. 591. Dostupné z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:cbb9ffa2-4eb0-11e1-7459-001143e3f55c>

¹⁰⁶ MACHÁLEK, Vít. Prezident v zajetí: (život, činy a kříž Emila Háchy). Regulus, Praha 1998, s. 43.

pomalou a s obtížemi. Některé oblasti práva nedoznali žádné hlubší reformy.¹⁰⁷

Nejvyšší správní soud měl rozhodovat pouze v senátech, členy tohoto soudu byli první a druhý president, čtyři senátní presidenti, dvacet radů a dva vrchní tajemníci, všichni zmínění pak jmenováni prezidentem republiky na návrh vlády. Sídlem se mu stala budova bývalé kadetky v parku u Prašného mostu na Hradčanech a jeho působnost byla stanovena na celou Československou republiku. Slovenská část tak poprvé doznává plného správního soudnictví.¹⁰⁸

Háchova cesta do křesla druhého prezidenta Nejvyššího správního soudu nebyla jednoduchá, i přestože si jej do této funkce vybral sám dr. Pantůček., který jej u premiéra Kramáře obhajoval poukazováním na Háchovi organizační dovednosti, bezvadné lidské vlastnosti i vynikající znalosti práva jak českého, tak zahraničního. Na to se však od vlády dostalo jen jmenování do funkce jednoho ze čtyř senátních předsedů, avšak povýšil již na čtvrtou hodnostní třídu, a tak mohl být navrhnout do funkce druhého prezidenta. Až na další přímluvy byl Hácha 28. března 1919 jmenován Masarykem na dosud nikým neobsazené místo druhého prezidenta Nejvyššího správního soudu.¹⁰⁹

Nejvyšší správní soud byl zřízen zákonem pouhých pět dní po vyhlášení samostatné republiky, brzy poté započal svou činnost. Československý Nejvyšší správní soud si nárokoval rozhodování o všech věcech došlých svému předchůdci, Vídeňskému soudnímu dvoru, po datu 28. října. Ten s tím ovšem nesouhlasil a tvrdil, že mu příslušnost rozhodovat náleží až do 11. listopadu, tedy až do konce války. Podání došla po tomto datu Vídeňský soudní dvůr svému československému protějšku předal. Ve sporném mezidobí však museli účastníci podávat své stížnosti ještě jednou, tentokrát k jeho československému protějšku, který o nich znovu rozhodoval. Do konce roku 1918 se tak podařilo vyřídit všechny sporná podání a soud mohl zahájit svou běžnou činnost.¹¹⁰ Právě tato role

¹⁰⁷ SCHELLEOVÁ, Ilona. Správní soudnictví. 1. vyd., Eurolex Bohemia, Praha 2004, s. 15.

¹⁰⁸ KOPECKÝ, Martin. Správní právo: obecná část. 2. vyd., C.H. Beck, Praha 2021, 474.

¹⁰⁹ MACHÁLEK, Vít. Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy. Academia, Praha 2020, s. 93-94.

¹¹⁰ HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud. Vzpomínka na jeho zřízení a dnešní stav. In Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva, s. 588. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:cbb9ffa2-4eb0-11e1-7459-001143e3f55c>

zprostředkovatele mezi Správním soudním dvorem ve Vídni a Nejvyšším správním soudem v Praze připadla Emilu Háchovi.¹¹¹

Další vývoj správního soudnictví byl závislý na vývoji organizace veřejné správy. Roku 1920 byl sepsán tzv. župní zákon¹¹², který rozděloval republiku na župy jako základní administrativní jednotku. Župy se dále měly dělit na okresy a obce. Tomuto rozdělení měly odpovídat justiční okresní a župní senáty. Župní zákon však nikdy nevstoupil v platnost.¹¹³

Správní soudnictví tak nadále zůstávalo postavené pouze na existenci Nejvyššího správního soudu, který pod sebou neměl žádné instančně podřízené správní soudy. Tato skutečnost se brzy začala odrážet v jeho zahlcenosti a zdlouhavosti vyřizování stížností.¹¹⁴

Od roku 1920 byl k Nejvyššímu správnímu soudu organizačně přiřčen i Volební soud.¹¹⁵ Prezident Nejvyššího správního soudu pak byl současně i prezidentem Volebního soudu, jehož na plenární schůzi zastupoval druhý prezident.¹¹⁶

Po 10 letech činnosti soudu hodnotil sám Hácha jeho činnost jako velmi prospěšnou státu i občanům, jako konkrétní naplnění principu právního státu. Chápal jej jako instituci vytvářející tlak na správní orgány, aby jejich rozhodnutí byla o to pečlivější a správnější, pakliže jsou kontrolovány soudní mocí. Zároveň však zdůrazňuje, že se Nejvyšší správní soud nesmí stát další instancí ve správním řízení, a kritizuje vysoký počet podání blížící se k pětinasobku zamýšleného ročního počtu podání, pro které byl soud konstruován. Avšak i v tomto vysokém počtu je nutné spatřovat důvěru obyvatelstva v jeho spravedlivé rozhodnutí.¹¹⁷

Správnímu soudnictví po tragických mnichovských a březnových událostech nebylo přáno. Ačkoliv Nejvyšší správní soud zrušen nebyl, svým obsahem zůstal vyprázdňen. Říšský protektor mohl svými námitkami docílit kromě zrušení všech legislativních aktů i zrušení správních a soudních rozhodnutí.

¹¹¹ MACHÁLEK, Vít. Prezident v zajetí: (život, činy a kříž Emila Háchy). Regulus, Praha 1998, s. 43.

¹¹² Zákon č. 126/1920 Sb., zákon o župních a okresních úřadech.

¹¹³ SCHELLEOVÁ, Ilona. Správní soudnictví. 1. vyd., Eurolex Bohemia, Praha 2004, s. 17.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 18.

¹¹⁵ Zákon č. 125/1920 Sb., zákon o volebním soudě.

¹¹⁶ SCHELLEOVÁ, Ilona. Správní soudnictví. 1. vyd., Eurolex Bohemia, Praha 2004, s. 18.

¹¹⁷ HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud. Vzpomínka na jeho zřízení a dnešní stav In Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva, s. 592. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:cbb9ffa2-4eb0-11e1-7459-001143e3f55c>

Výkon své pravomoci nemusel nijak odůvodňovat ani se ohlížet na stanoviska správního soudu.¹¹⁸

Konec války zastihl v úřadu prvního prezidenta Josefa Klimenta, vedoucího činitele Háchovy kanceláře.¹¹⁹ Nejvyšší správní soud sice přežil nacistickou okupaci, oslabený ale již podlehl komunistickému režimu.

V této době se Hácha habilitoval jako docent pro srovnávací správní právo a byl jmenován členem komise pro státní zkoušky státovědecké. Hácha byl vždy vůči svým méně nadaným kolegům velmi vstřícný a velkou shovívavost měl pro i pro své studenty, když v letech 1924 až 1929 přednášel na Karlově univerzitě srovnávací správní právo.¹²⁰

Na jeho vlídnost vzpomínal i Benešův důvěrný spolupracovník Prokop Drtina, který byl doc. Háchou zkoušen u státní zkoušky ze správního práva. „*Byl examinátorem vskutku shovívavým – měl všeobecně takovou pověst – ale má zkouška u něho byla tak příjemným, nenásilným a zajímavým rozhovorem, většinou o roce 1848, že mám na ni nejhezčí vzpomínky, všechna tréma ze mne spadla a vůbec to ani jako zkouška nevypadalo.*“¹²¹ Dělo se tak v době, kdy se obecně soudilo, že právníků je příliš mnoho a že je potřeba jejich stavy redukovat.¹²² Hácha však ke studentům přistupoval individuálně a vždy s největší lidskostí a snahou jim studium nekomplikovat. I zde se tak projevuje Háchova celoživotní snaha neublížovat, nýbrž chránit.

3.6. Prezident Nejvyššího správního soudu

O Háchově nezměrné právnické erudici bylo řečeno mnohé. Krátce a výstižně jeho snažení shrnul prof. Hoetzel: „*Stačí říci, že je právník bohem požehnaný.*“¹²³ A Háchův kolega z Nejvyššího správního soudu dr. Koschin

¹¹⁸ NOVOTNÝ, Josef. Nejvyšší správní soud (historické poohlédnutí na naše správní soudnictví, jeho přítomnost a nutnost neodkladných změn). In Správní právo: odborný časopis pro oblast státní správy a správního práva, s. 87. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:3b12fbd0-9cab-11e7-8394-5ef3fc9ae867>

¹¹⁹ ADAMOVÁ, Karolína. Malá encyklopedie českých právníků. Linde, Praha 2002, s. 67.

¹²⁰ MACHÁLEK, Vít. Prezident v zajetí: (život, činy a kříž Emila Háchy). Regulus, Praha 1998, s. 44.

¹²¹ DRTINA, Prokop. Československo – můj osud: kniha života českého demokrata 20. století, Mnichov do emigrace. Melantrich, Praha 1991, s. 302.

¹²² BALÍK, Stanislav. Nadvýroba právníků v období První republiky a pokusy o její řešení. Academia, Praha 2022.

¹²³ VOTOČKOVÁ-LAUERMANNOVÁ, Olga. President Dr. Emil Hácha, poslední události. Pražská akciová tiskárna, Praha 1939, s. 38.

„Podle svých znalostí a schopností by mohl zasednouti na presidentské křeslo správního soudu v kterémkoliv jiném státě.“¹²⁴

V neposlední řadě o Háchově obrovském kreditu svědčí skutečnost, že byl do funkce prvního presidenta Nejvyššího správního soudu navržen všemi 38 soudci, nenašel se žádný protikandidát. Masaryk jej poté 22. července 1925 na doporučení premiéra Švehly jmenoval.¹²⁵

S Háchovým nástupnictvím ve funkci prvního presidenta počítal i jeho předchůdce dr. Pantůček. Kvůli tomu neváhal vybojovat ne jeden spor s vládou, která poukazovala na Háchovu nízkou hodnostní třídu z Vídně. Pantůček si však stál za svým požadavkem a již za jeho prezidentování se Hácha stal druhým prezidentem.¹²⁶

K vysokému úřadu od nepaměti patří i určité společenské postavení, které se nutně musí promítnut i na zevnějšku, však šaty dělají člověka. Rozhodně nelze říct, že by Hácha toto nevnímал, naopak pro společenské normy měl vrozený silný cit, a je třeba poznamenat, že si své vysoké postavení uměl i patřičně užít.

„Nosil cylindr, v ústech míval doutník a na sobě plášť s kožešinovým límcem. Jeho oblečení bylo laděné do černa, vždy elegantní, ale současně důstojné a korektní. Hácha byl klasický konzervativce a katolík, hluboce věřící člověk.“¹²⁷

Hácha vždy pečoval o nezávislost a nestrannost soudu, v následujících kapitolách bude dokládáno, že pokud již poskytl v některém ze případů slyšení, nikdy o dané věci nerozhodoval a nikdy o daných věcech nehovořil s příslušnými soudci. Co se týče administrativní stránky jeho funkce, té se rád alibisticky zbavoval. Její výkon přenechával na přednostech prezidia soudu, kterým nechával maximální volnost. S podobnou nechtí řešil i personální otázky soudu, nedokázal uplatňovat stanoviska, které by ublížila jednotlivci, ale celku prospěla.¹²⁸ I tato jeho vlastnost odmítání vyššího dobra na úkor jedince se napříště ukáže ve světle jeho presidentské funkce.

¹²⁴ Tamtéž, s. 38.

¹²⁵ MACHÁLEK, Vít. Životní příběh Emila Háchy. In RUBÍN, Jiří. Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Věrité, Praha 2008, s. 22.

¹²⁶ MACHÁLEK, Vít. Prezident v zajetí: (život, činy a kříž Emila Háchy). Regulus, Praha 1998, s. 44.

¹²⁷ BUDINSKÝ, Libor. Deset prezidentů. 2. vyd., Knižní klub, Praha 2008, s. 72.

¹²⁸ HAVELKA, Jiří. Dvojitý život, vzpomínky protektorátního ministra. Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, Lidové noviny, Praha 2015, s. 17.

Politickému světu se přiblížil jako člen Právní rady, legislativního poradního orgánu československé vlády. Zde působil například s prof. Hoetzlem, se kterým vydával Slovník veřejného práva československého, anebo s prof. Krejčím, který se později stal protektorátním předsedou vlády. Své působení zde směřoval především na vypracování správního řádu.¹²⁹

Roku 1932 Emil Hácha oslavil již své šedesáté narozeniny, k té příležitosti vydala česká právnická společnost jako poctu dr. Emilu Háchovi sborník s významnými vědeckými příspěvky českých ale i německých právních vědců a odborníků. V úvodním slově prof. Hoetzel vyzdvihuje Háchovo vnímání vlastenectví slovy: “*Hácha své vlastenectví viděl vždy ve vzorném konání povinnosti.*“¹³⁰ Právě tento aktivní rozměr, který Háchovi přikazuje konat, jej již brzy dostane do nezáviděníhodných pozic.

Jak Hácha nezadržitelně stárnul, nastala otázka jeho nástupnictví v pozici prvního prezidenta Nejvyššího správního soudu. To se ale politicky jevílo jako příliš polarizující otázka v už tak složité době. Proto roku 1937 vychází novela zákona o Nejvyšším správním soudě, která mimo jiné účelově prodlužuje Háchův mandát až do roku 1940.¹³¹ Na vypracování tohoto zákona se Hácha sám podílel a napsal k němu i komentář.¹³²

Kromě profesní činnosti se Hácha v tomto období věnuje psaní vlastních básní. Jejich jediná autorizovaná sbírka vyšla pouze pro úzký okruh přátel v roce 1939 pod názvem *Omyly a preludy*. Jedná se o sbírku lyrických milostných básní, ve kterých Hácha často promlouvá přímo ke čtenáři, původně tedy k své milované ženě, které byly básně určeny. V básni *Horský výstup* popisuje společnou vysokohorskou aktivitu, kde Hácha kráčí vpředu a popisuje své milované cestu. V básni *Vzpomínky* pak líčí svůj strach z její ztráty.¹³³ Sbírka podává přesvědčivé svědectví o jejich hlubokém vztahu.

¹²⁹ Archiv kanceláře pražského hradu, karton 197, bez signatury.

¹³⁰ HOETZEL, Jiří (ed.). Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Emila Háchy. Knihovna právnické fakulty university Komenského v Bratislavě. Právnická fakulta university Komenského, Bratislava 1932, s. 5.

¹³¹ Zákon č. 164/1937 Sb., o nejvyšším správním soudě. čl. 3 odst. 4.

¹³² KOBLÍŽEK, Oldřich. Státní prezident dr. Hácha jako soudce a právník. In Lidové noviny, s. 2. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:3ae0d280-75f6-11dd-b598-000d606f5dc6>

¹³³ HÁCHA, Emil. *Omyly a preludy*. Soukromý nakladatel, Praha 1939, s. 5-50. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ba2dfb50-2fb9-46d9-a6e5-f7efb93cb694>

K jeho zálibám stále ještě patřilo plavání, lyžaření i bruslení stejně jako jízda v rychlých autech. Oblíbil si i kouření silných doutníků třeba ve společnosti malíře Vojtěcha Hynaise či sochaře Josefa Václava Myslbeka, se kterými jej pojilo přátelství.¹³⁴

3.6.1. Publikační činnost

S vrcholem jeho soudcovské kariéry nastává i vrchol jeho publikační činnosti. Hácha je již nespornou právní autoritou, expertem na správní právo a jedním z mála československých znalců anglosaského práva.

Hácha se stává jedním z redaktorů Slovníku veřejného práva československého, významné odborné publikace z oblasti správního práva. V Háchově éře vyjde celkem 54 sešitů a zmapuje hesla od A ku U. Hácha sám do této encyklopedie přispěje třinácti hesly, z nichž některé mají zcela stěžejní význam. Hácha se nebojí využívat k definici daného pojmu desítky stran a vystihnout skutečně každý detail, každou historickou a vývojovou souvislost. Obsáhle tak definuje pojmy správní soudnictví a Nejvyšší správní soud. O něm Hácha napíše příspěvek na 53 stran a zcela vyloží historii jeho vzniku, jeho účel a jeho působnost.¹³⁵ Především pak v otázce jeho vývoje a účelu je Háchův příspěvek namnoze platný dodnes.

Kromě toho pravidelně přispívá do časopisů Právní prakse, Právník a Správní obzor. Mimo to píše články i do Sborníku věd právních a státních a Nové české revue. Jeho názory jsou otištěny i ve Věstníku ministerstva vnitra.¹³⁶

Své články obvykle zaměřuje na aktuální stav vnitřní správy a potřeby její reformy. Tímto tématem se zabývá po celou svou právní kariéru. Stejně dlouhodobý zájem lze sledovat u anglosaského práva, píše o tamní úpravě veřejné moci. Opakovaně se tak věnuje správnímu soudnictví v Anglii i úpravě tamní samosprávy a jednacímú řádu Parlamentu. Pokryje ale i praktické otázky anglosaského práva, například silniční právo.¹³⁷

¹³⁴ Emil Hácha udělal osudovou chybu: Stal se státním prezidentem Protektorátu Čechy. [rozhlasový dokument]. Česko: Český rozhlas, 4. minuta.

¹³⁵ KLIMENT, Josef a STUHLÝ, Bohuslav. Z literární a soudcovské činnosti Dr. Emila Háchy. Právnícké a knihkupecké nakladatelství, Praha 1939, s. 5. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ff486550-4b11-11e5-8b04-5ef3fc9bb22f>

¹³⁶ Tamtéž, s. 3-5.

¹³⁷ Tamtéž, s. 3-4.

Posledním právním pojednáním, které Hácha publikoval se stal obsáhlý komentář k novelizaci zákona o Nejvyšším správním soudu v roce 1937. Ve článku se zabýval důležitými spornými otázkami, které se při aplikaci zákona již vyskytly, anebo mohly vyskytnout.¹³⁸

3.6.2. Judikurní činnost

Jakkoliv se Hácha zrovna nevzhledl v organizační funkci prezidenta soudu, plně to vyhrazoval ve funkci judikurní. Od začátku dvacátých let se podílel na vydávání nejvýznamnějších rozsudků.

Hácha při svém rozhodování zacházel do nejmenších detailů, často tak vypracovával rozsudky rozsahem značně převyšující svou soudcovskou povinnost. S oblibou používal argumentační metody teleologické a historické. Nezřídka se soudilo, že by jeho rozsudky mohli obstát jako habilitační práce, a to nejen ve své rodné zemi.¹³⁹

Svou právníckou erudici Hácha uplatňoval při budování judikatury ve věcech vůbec nejsložitějších, významně se tak zasloužil o obory vodního, horního, silničního a stavebního práva. Navázal i na svou hojnou činnost za Rakouska-Uherska v ochraně práva na samosprávu a stál u základů nového pracovního práva.¹⁴⁰

Nejlépe způsob jeho práce shrnul prof. Hoetzel slovy: „*Uvědoměle, podle základních principů doplňoval mezery a nedostatek zákonů, ne podle potřeby dne, nýbrž z mravních zásad, jichž společným potem je spravedlnost.*“¹⁴¹

3.6.2.1. Nález č. 15040 ze dne 24. října 1922

Jedná se asi o nejslavnější a nejvýznamnější Háchův nález a jelikož nikdy nese-psal žádnou monografii jako samostatnou knihu, jedná se také o jeho nejvýznamnější dílo. Hácha jako odpovědný soudce vždy dával přednost psaní

¹³⁸ HÁCHA, Emil. Poznámky k novému zákonu o Nejvyšším správním soudě. In Právní praxe: měsíčník československých právníků, s. 1. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a50dfe50-d2c8-11e8-9480-5ef3fc9ae867>

¹³⁹ Srov. Sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních: nálezy z roku, s. 1085-1102. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:48b976a4-5274-4adc-8cb3-f3b501bd8cf9>

¹⁴⁰ KLIMENT, Josef a STUHLÝ, Bohuslav. Z literární a soudcovské činnosti Dr. Emila Háchy. Právnícké a knihkupecké nakladatelství, Praha 1939, s. 6-8. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ff486550-4b11-11e5-8b04-5ef3fc9bb22f>

¹⁴¹ VOTOČKOVÁ-LAUERMANNOVÁ, Olga. President Dr. Emil Hácha, poslední události. Pražská akciová tiskárna, Praha 1939, s. 39.

právních stanovisek do odůvodnění rozhodnutí před sepisováním právnické literatury. O jeho důležitosti svědčí, že byl publikován s Háčovým úvodem a poznámkami ve Věstníku ministerstva vnitra.¹⁴²

V tomto rozsudku Hácha rozhodoval o poměrech mezi Karlovou univerzitou a Ministerstvem školství. Věc se týkala stížnosti profesorského sboru lékařské fakulty proti rozhodnutí ministerstva školství ve věci ustanovení examinátora pro doktorské zkoušky.¹⁴³

Hácha zde vyšel ze samotného právněhistorického ukotvení vztahu mezi těmito dvěma institucemi, řeší tak samotný vztah mezi univerzitní samosprávou a státem. Mimo jiné zde podrobně rozebírá i zřízení univerzity v roce 1348 a Thunovu školní reformu z roku 1849.¹⁴⁴ Postavení Karlovy univerzity zkoumá jak z pohledu autonomní veřejnoprávní korporace, tak i jako útvar veřejné správy.¹⁴⁵

Nakonec dochází k závěru, že univerzita představuje autonomní veřejnou korporaci, která je plnohodnotným subjektem práva. U jednotlivých fakult připouští obojí výklad. Historicky fakulty disponovaly převážujícími prvky samosprávy, nyní se řadí spíše jako organizační složka univerzit.¹⁴⁶

Taktéž vymezuje, že pravomoci, které jsou přiznány profesorskému sboru v rámci organizace rigorózních zkoušek, jsou pravomocí správního orgánu nikoliv veřejným subjektivním právem konkrétních profesorů. Ti tedy nevykonávají své práva, ale naplňují svou úřední pravomoc.¹⁴⁷ I proto se profesorský sbor nemohl úspěšně domoci ochrany práv.

Ačkoliv zde Hácha přiznává univerzitám řadu nezpochybnitelných oprávnění vyplývající z jejich autonomie, nakonec žalobu zamítá.

¹⁴² ELIÁŠ, Karel. Stále nedoceněný český právník. In Právník. Teoretický časopis pro otázky státu a práva. roč. 134, č. 7, 1995, s. 722-723.

¹⁴³ Sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních: nálezy z roku, s. 1085. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:48b976a4-5274-4adc-8cb3-f3b501bd8cf9>

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 1092.

¹⁴⁵ ELIÁŠ, Karel. Stále nedoceněný český právník. In Právník. Teoretický časopis pro otázky státu a práva. roč. 134, č. 7, 1995, s. 723.

¹⁴⁶ Sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních: nálezy z roku 1923-1924, Právnícké vydavatelství. Praha 1924. s. 1101. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:91919e3c-b8e7-4d49-b4f7-388b11678939>

¹⁴⁷ ONDRUŠ, Radek. Výbraná rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních 1918-1848 a jejich využití v současné aplikační praxi. Linde, Praha 2001, s. 353. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:30934420-1de6-11e6-918e-5ef3fc9ae867>

3.6.2.2. Nález č. 16999 ze dne 15. listopadu 1922

Zajímavý rozsudek Hácha, jakožto přesvědčený katolík, učinil ve vztahu k církvi. Jednalo se o otázku užívání katolických kostelů jinými církvemi. Hácha však v církevních otázkách rozhodoval velmi ojediněle.¹⁴⁸

Pro kontext nutno uvést, že vznikem Československé republiky došlo k odklonu od tradičního habsburského katolicismu k prvorepublikovému protestantismu. V rámci toho byly hojně stavěny sochy reformátorům mistru Janu Husovi a Janu Ámosi Komenskému. Na jejich myšlenky se ve své filosofické práci častokrát odvolával i prezident Masaryk. Staly se tak jakousi státní filosofií, myšlenkou, na které byl stát založen a budován. Naopak do pozadí se dostával do té doby tolik oblíbený svatý Jan Nepomucký.¹⁴⁹ Nábožensko-politický spor vyvrcholil roku 1925 roztržkou s Vatikánem v tzv. Marmaggiho aféře.

Hácha rozhodoval ve věci stížnosti obce Plzně na dohlédací úřad, který zastavil výkon jejího rozhodnutí o propůjčení katolického kostela Církvi československé a Církvi českobratrské evangelické. Dle Háchy náleželo rozhodování o způsobu užívání daného kostela do kompetence orgánů církevních, dovodil tak stálou platnost církevních zákonů z roku 1874 a žalobu zamítl.¹⁵⁰

Hácha v tomto svém nálezu vyjadřuje svůj kritický pohled na sepětí státu a církve, kdy se církev římskokatolická až příliš vyvíjela v jakousi součástku státního zřízení.¹⁵¹

Dovodil zde obecné pravidlo, kdy v případě, že je výkon dozorčího oprávnění státní správy realizován z moci úřední, nelze mluvit o nedostatku legitimize u osoby, na jejíž podnět k zakročení došlo.¹⁵² Tedy že u podnětu, který

¹⁴⁸ Sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních: nálezy z roku 1923-1924. Právnícké vydavatelství. Praha 1924, s. 1258. Dostupné z:

<https://ndk.cz/uuid/uuid:8af970c3-c5f3-4e18-a623-43a6ffab272c>

¹⁴⁹ Vysoká oblíbenost sv. Jana Nepomuckého převládala především na venkově a kulminovala v polovině 19. století, kdy mu byly hojně stavěny pomníky, které jsou dodnes na venkově patrné. Taktéž se jednalo i o časté křestní jméno, a to ať už ve variantě *Jan Nepomuk*, *tak i jako Jan Nepomucký*.

¹⁵⁰ Sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních: nálezy z roku 1923-1924. Právnícké vydavatelství. Praha 1924, s. 1258. Dostupné z:

<https://ndk.cz/uuid/uuid:8af970c3-c5f3-4e18-a623-43a6ffab272c>

¹⁵¹ Tamtéž, s. 1258-1260.

¹⁵² ONDRUŠ, Radek. Výbraná rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních 1918-1848 a jejich využití v současné aplikační praxi. Linde, Praha 2001, s. 65. Dostupné z: <tps://ndk.cz/uuid/uuid:30934420-1de6-11e6-918e-5ef3fc9ae867>

není zahájením řízení, se nehledí na aktivní legitimaci toho, kdo podnět správnímu orgánu podal.

Druhé obecné pravidlo, které zde Hácha dovodil spočívá ve smyslu státního dozoru, Ten má spočívat v péči o zachování veřejného pořádku, a nikoliv v ochraně subjektivních práv a zájmů osob.¹⁵³

3.6.2.3. Nález č. 20177 ze dne 27. října 1925

Velká část judikatury, která je Háchovy připisována, se zabývá problematikou vodního práva. Tradičně je zde označován za autora 30 důležitých nálezů, což je nejvíce ze všech právních oborů.¹⁵⁴

V tomto případě Hácha rozhodoval spor mezi manželý Josefem a Marií M. a ministerstvem zemědělství ve věci změny odtoku vody. Předchozí majitel pozemků Antonín M. na nich učinil takové změny, které měly za následek změnu v odvodu srážkových vod. Ta napříště již neodtékala vybudovanou strouhou nýbrž zabahňovala přilehlý sousedův pozemek. Proti tomu se majitelé sousedícího pozemku úspěšně bránili u bývalého ministerstva orby ve Vídni, který uložil Antonínu M. povinnost uvést pozemek v původní stav a zamezit odtékání srážkových vod na sousedící pozemek.¹⁵⁵

Antonín M. však odmítl rozsudek vykonat s argumentací, že v mezidobí přešel pozemek na manžele Josefa a Marii M. a tudíž není povinen rozsudek vykonat. Obdobně argumentovali i manželé, že jim žádná povinnost uložena nebyla, poněvadž nebyli účastníci řízení a v jeho době ani majitelé pozemků.¹⁵⁶

Manželé taktéž namítali další změnu terénu, která nepramenila v jejich činnosti, ale měla za následek napravení škodlivého stavu. Tím hájili, že rozsudek již není nutno vykonat vůbec, jelikož toho není zapotřebí.¹⁵⁷

¹⁵³ Tamtéž, s. 65.

¹⁵⁴ KLIMENT, Josef a STUHLÝ, Bohuslav. Z literární a soudcovské činnosti Dr. Emila Háchy. Právnícké a knihkupecké nakladatelství, Praha 1939, s. 7-8. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:c3c211a0-3a92-11e5-8851-005056827e51?page=uuid:ff69a8f0-4b11-11e5-8b04-5ef3fc9bb22f>

¹⁵⁵ Sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních: nálezy z roku 1925-1926. Právnícké vydavatelství. Praha 1926, s. 1513-1514. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:23696bd0-f25a-11e8-9445-5ef3fc9bb22f>

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 1513-1515.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 1516-1517.

Hácha tak dovedl pravidlo, že povinnost vlastníka odstranit nepovolené změny na pozemku přechází na nabyvatele. Zároveň však tato povinnost pomíjí, pokud změny na pozemku přestaly být škodlivé.¹⁵⁸

3.7. Stálý rozhodčí soud v Haagu

Na začátku dvacátých let byl Hácha jmenován jedním ze čtyř československých členů Stálého rozhodčího dvora v Haagu. Jmenován byl poté opakovaně každých 6 let v celém meziválečném období.¹⁵⁹

Členové dvora zastupovali členy Haagské úmluvy z roku 1907. Mohli se stát i arbitry, pokud by si je pro daný spor strany zvolily. Důležitou pravomocí bylo navrhopvat kandidáty na soudce Stálého rozhodčího soudu, kteří byli posléze voleni Společností národů. A to se Háchovi podařilo.

Obrázek 7: Emil Hácha v roce 1927.

Roku 1924 byl do funkce soudce zvolen. Jednalo se o zcela mimořádnou poctu jeho právnické erudici, která již plně vkročila na světové pódium. Byl ceněn pro svou znalost kontinentálního i anglosaského práva s unikátním správním zaměřením.¹⁶⁰

Soud v Haagu tvořilo patnácti členné kolegium soudců, z toho šest připadlo světovým velmocím, devět pak bylo rozděleno mezi ostatních třicet sedm členských států. Právě mezi těchto devět byl Hácha vybrán zástupci všech členských států.¹⁶¹

Zde Hácha při svém působení obdržel vilu, která dle jeho závěti přešla do vlastnictví státu, který jej vlastní dodnes.¹⁶²

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 1513.

¹⁵⁹ MACHÁLEK, Vít. Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy. Academia, Praha 2020, s. 98.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 98.

¹⁶¹ MACHÁLEK, Vít. Životní příběh Emila Háchy. In RUBÍN, Jiří. Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Věrité, Praha 2008, s. 22.

¹⁶² Tamtéž, s. 22.

4. Emil Hácha politik

Demokratické tradice, styky s odbojem, záchrana studentů, přímlyvy za vězněné, háchovština, retardační politika, jednání s Hitlerem, zdravotní stav.

4.1. Kontakty s prvorepublikovou politikou

Hácha byl pro své zaměření správního soudce apolitickou osobností, což se mělo ukázat jako jedna z příčin jeho prezidentského pomnichovského osudu. Ve svém rozhodování nikomu nestránil, veřejně žádný politický směr nepropagoval a k politickým otázkám se nevyjadřoval. Avšak z titulu funkce prvního prezidenta Nejvyššího správního soudu byla jeho účast na řadě příležitostí a událostí očekávána.

Při různých společenských příležitostech se setkával s prezidentem Masarykem a dalšími vrcholnými politiky. Konkrétně se Hácha v období 1919-1936 zúčastnil na jedenácti úřednických setkání a každoročně chodil na obědy, které Masaryk pořádal pro představitele justice.¹⁶³ S chotí se také každoročně účastnil tzv. čajů na Pražském hradě, které sloužily jako společenská příležitost pro setkávání nejvyšších státních a jiných představitelů s prezidentem republiky.¹⁶⁴

Dveře do vysoké politiky se mu poprvé otevřely po abdikaci prezidenta Masaryka na konci roku 1935. Tehdy se v českém politickém prostředí rozhořela otázka jeho nástupnictví. Hledala se vhodná osobnost jako protikandidát proti politice Hradu reprezentované Edvardem Benešem. S touto nabídkou oslovili Emila Háchu zástupci Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu, obecně známí jako agrárníci, kolem Rudolfa Berana. Hácha však tuto možnost kategoricky odmítal. Takto byl osloven i historik Josef Pekař anebo předseda Nejvyššího soudu Vladimír Fajnor.¹⁶⁵ Nakonec se protikandidátem stal botanik a rektor Karlovy univerzity prof. Bohumil Němec. Zvolen byl dr. Edvard Beneš 340 hlasy, což činilo víc, než kdy obdržel prezident Masaryk. Ale ani Benešova volba nebyla původně tak jednoznačná. Ostatně proto musel být Masaryk zvolen

¹⁶³ TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK, Robert. Causa Emil Hácha. Themis, Praha 1995, s. 13.

¹⁶⁴ Archiv kanceláře pražského hradu, karta 197, bez signatury.

¹⁶⁵ HÁJKOVÁ, Dagmar. O vztahu Emila Háchy k T. G. Masarykovi. In RUBÍN, Jiří. Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Věrité, Praha 2008, s.86.

počtvrté roku 1934, již v zoufalém zdravotním stavu, aby již následující rok mohl abdikovat.¹⁶⁶

Další kontakt s politickým děním, který se netýkal konkrétních soudních řízení, se odehrál roku 1938 v důsledku zhoršující se sudetoněmecké krize. Hácha byl osloven s žádostí o vypracování právní expertízy pro vyjednávání o národnostním statutu se zástupci sudetských Němců.¹⁶⁷

4.1.1. Tomáš Garrigue Masaryk

Háchovy vztahy se svým významným předchůdcem v prezidentské funkci mají hluboké kořeny. Poprvé se spolu setkali již na Karlově Univerzitě. Masaryk zde přednášel kurz praktické filosofie, tehdy povinný i pro studenty právnické fakulty. Hácha se tak stal jedním z jeho studentů.¹⁶⁸

Věcnější kontakty spolu zaznamenali až v souvislosti s Háchovým působením na Nejvyšším správním soudu. Masaryk se s ním s osobně několikrát setkal právě ve věcech Háchovi erudice. Roku 1927 se tak setkali ve věci současného stavu a zamýšlené reformy Nejvyššího správního soudu.¹⁶⁹

Ještě tentýž rok se uskutečnila další komunikace s následnou schůzkou v Karlových Varech. Obsah jejich jednání není dodnes známý, ale nejčastěji se spekuluje o tématu Radola Gajdy a jeho vrcholící aféře.¹⁷⁰ Aféra se týkala Gajdova přeložení do výslužby a degradace na základě falešných obvinění ze špionáže ve prospěch Sovětského svazu. Politická reprezentace tehdy nastoupila na cestu plného podřízení armády politickým elitám. Hácha však nikdy do politických případů nezasahoval a zachovával zcela nestranný přístup, v tomto smyslu cenil i Masaryka s Benešem, že na něj tyto požadavky nevznáší a chápali

¹⁶⁶ ZÍDEK, Petr. Odcházení prezidenta Masaryka. Jeho zdravotní stav na konci života znalo jen pár vyvolených. In Lidovky.cz [online]. 2017-09-14 [cit. 2020-04-06]. Dostupné zde: https://www.lidovky.cz/relax/lide/odchazeni-prezidenta-masaryka-jeho-zdravotni-stav-na-konci-zivota-znalo-jen-par-vyvolenych.A170914_131751_lide_ELE

¹⁶⁷ HÁJKOVÁ, Dagmar. O vztahu Emila Háchy k T. G. Masarykovi. In RUBÍN, Jiří. Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Věrité, Praha 2008, s. 86.

¹⁶⁸ MACHÁLEK, Vít. Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy. Academia, Praha 2020, s. 46.

¹⁶⁹ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, karton 187, K 18/27.

¹⁷⁰ HÁJKOVÁ, Dagmar. O vztahu Emila Háchy k T. G. Masarykovi. In RUBÍN, Jiří. Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Věrité, Praha 2008, s. 85.

proto za samozřejmé, že se ani v kauze Gajdově nebude přímo či nepřímo podílet na rozhodování.¹⁷¹

S vzestupem nacistické tyranie v Německu si Masaryk na Háchovi, jakožto odborníkovi na správní systémy, vyžádal informace o funkčnosti a struktuře správního soudnictví v Třetí říši.¹⁷²

K Háčovým 60. narozeninám obdržel Hácha osobní blahopřání, ten se pak s poděkováním osobně dostavil na Hrad. Jejich poslední audience se pak pravděpodobně konala 18. prosince 1935, necelé dva roky před Masarykovým skolem.¹⁷³ O přátelství se však mezi nimi nedá hovořit, povahově byli od sebe velmi vzdáleni.¹⁷⁴

Zvolení Emila Háchy do funkce prezidenta republiky bylo i v okruhu nejbližších Masarykových spolupracovníků vnímáno jako nejlepší možná volba. I zcela zdrcená Alice Masaryková, dcera T. G. Masaryka a zakladatelka Československého červeného kříže, blahopřála Háchovi ke zvolení.¹⁷⁵ Přízni se Hácha těšil i od Masarykových vnuček Anny a Herberthy Masarykových.¹⁷⁶

Hácha Masaryka uznával jako velkou osobnost našich dějin. Důsledně pečoval o jeho památku. Na zámku v Lánech zakazoval jakékoliv změny či úpravy v Masarykově pracovně.¹⁷⁷

Byl však skeptický ke koncepci jeho republiky. Vyčítal mu především nedostatečné ukotvení československého státu v evropském prostoru a hrozbu jeho brzkého zániku ve stínu větších států.¹⁷⁸

4.1.2. Edvard Beneš

Jestli kontakty s Masarykem byly pro Háchu svou výjimečností svátkem, kontaktů s Benešem bylo za První republiky ještě méně. Kromě některých

¹⁷¹ MACHÁLEK, Vít. *Prezident v zajetí: (život, činy a kříž Emila Háchy)*. Regulus, Praha 1998, s. 82.

¹⁷² HÁJKOVÁ, Dagmar. O vztahu Emila Háchy k T. G. Masarykovi. In RUBÍN, Jiří. *Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR*. Věrité, Praha 2008, s. 86.

¹⁷³ Tamtéž, s. 87.

¹⁷⁴ BUDINSKÝ, Libor. *Deset prezidentů*. 2. vyd., Knižní klub, Praha 2008, s. 75.

¹⁷⁵ HÁJKOVÁ, Dagmar. O vztahu Emila Háchy k T. G. Masarykovi. In RUBÍN, Jiří. *Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR*. Věrité, Praha 2008, s. 86.

¹⁷⁶ Archiv kanceláře pražského hradu, karton 188, bez signatury, dopis od Anny a Herberthy Masarykových.

¹⁷⁷ *Zrádce nebo obět?* [film]. Režie Petr Lokaj. Česko: Česká televize, 2007.

¹⁷⁸ HÁCHA, Emil. *Pan prezident k národu: výbor z projevů pana státního prezidenta Dr. Emila Háchy s jeho předmlouvou*. Propagační knižnice Národního souručenství, Praha 1939, s. 7-9.

z příležitostí konaných na Hradě se vlastně neměli kde potkat, jejich zájmy, a hlavně časoprostor se nijak neprotínal.

Na rozdíl od vztahu s prezidentem Masarykem, k Benešovi Hácha zaujímal kritičtější postoj. Obával se důsledků jeho zahraniční politiky, která nedokázala Československu získat trvalé zabezpečení vlastních hranic. V pozdějším období obzvláště s nedůvěrou hleděl na orientaci na státy Malé dohody a Sovětský svaz.¹⁷⁹

Naopak Beneš v Háchovi viděl „muže formátu, který nemá v našich poměrech mnoho obdoby.“ Oceňoval tak jeho soudcovskou praxi i širší rozhledy. „Prokázal vlasti veliké služby ve své funkci presidenta správního soudu svou velikou zkušeností a znalostmi i svým spravedlivým a rozvážným právním postupem ve věcech často nejdelikátnějších.“¹⁸⁰

Potěšilo jej také, že Hácha v roce 1935 odmítl být jeho protikandidátem na prezidentskou funkci.¹⁸¹

Slyšení s Háchou si Beneš vyžádal ve věci Perglerově. Jednalo se o kauzu o Čechoameričana Karla Perglera, který na přelomu dvacátých a třicátých let kandidoval a byl úspěšně zvolen do Národního shromáždění. Pergler zastával vysoké státní funkce, ale po jeho zvolení mu Volební soud neověřil mandát. Nebylo mu totiž přiznáno splnění podmínky státního občanství, která byla ke kandidatuře do Národního shromáždění nezbytná. To pramenilo ze smlouvy se Spojenými státy o zamezení dvojího občanství. Hácha se s Benešem v této záležitosti sešel, ale v dané věci nerozhodoval, a dokonce odmítal i o dané věci hovořit se členy příslušného senátu.¹⁸²

Ve vrcholící sudetoněmecké krizi se Hácha odhodlal kontaktovat prezidenta Beneše s doporučením cesty do Berlína. Požadoval, aby se některý z dosud neutrálnějších ministrů vypravil na schůzku s Hitlerem a tam prezentoval postoje obyvatelstva. Hácha věřil, že přímým vyjednáváním bude možné zachovat

¹⁷⁹ MACHÁLEK, Vít. Prezident v zajetí: (život, činy a kříž Emila Háchy). Regulus, Praha 1998, s. 82.

¹⁸⁰ BENEŠ, Edvard. Paměti, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství, Z Benešova blahopřejného dopisu Háchovi ke zvolení prezidentem republiky z 30.11.1938. Orbis, Praha 1947, s. 80-81.

¹⁸¹ MACHÁLEK, Vít. Prezident v zajetí: (život, činy a kříž Emila Háchy). Regulus, Praha 1998, s. 82

¹⁸² HAVELKA, Jiří. Dvojitý život, vzpomínky protektorátního ministra. Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, Lidové noviny, Praha 2015, s 17.

mír či alespoň odradit Hitlera od přímé agrese. Prezident Beneš však návrh na přímé jednání zamítl.¹⁸³

Po zvolení prezidentem chápal Hácha tuto svoji roli pouze jako jakéhosi místopředsedy, který pouze dočasně spravuje tuto funkci před návratem předchozího prezidenta.¹⁸⁴ Během války tak neustávalo kontaktů s prezidentem Benešem, jelikož s ním byl Hácha přes řadu kontaktů čítajících i premiéra Eliáše ve spojení. Beneš zde mimo jiné souhlasil s politikou tzv. retardace, tedy činění jen nutných ústupků a vyjadřování loajality Říši za účelem zpomalení nacistické represe a zachování národa.¹⁸⁵ Tuto se pak Hácha snažil vykonávat.

Tento Benešův kladný postoj se v průběhu války začal obracet. Hácha mu až příliš připomínal jeho vlastní neúspěchy, stal se pro něj ztělesněním jeho mnichovského traumatu.¹⁸⁶

Stejně tak i Hácha postupně ztrácel sympatií k Benešovi. Roztrpčilo jej, když se Beneš v exilu sám označil za prezidenta vytvářející tak teorii o vynucené a tím i neplatné abdikaci. Hácha obzvláště pomýšlel na to, co to znamená o postavení jeho samotného v úřadu prezidenta, když jej Beneš defacto označil za uzurpátora. Hácha ovšem soudil, že byl zvolen právoplatně.¹⁸⁷

Nutno podotknout, že Beneš volbu Háchy prezidentem uznal a přijal s uspokojením. Dokonce mu zaslal i blahopřejný dopis, ve kterém ocenil dosavadní Háchův přínos a vyjádřil naději, že obecného prospěchu z jeho volby. Na to Hácha Benešovi odpověděl, počínaje dopis oslovením „*Pane presidente*,“ že svou funkci chápe pouze jako dočasnou nutnost, která z něj snad co nejdříve bude sňata.¹⁸⁸

Se slábnoucím postavením protektorátní orgánů se následující léta nesly ve znamení osobních útoků na prezidenta Háchu. Beneš si do něj zcela projektoval

¹⁸³ MACHÁLEK, Vít. Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy. Academia, Praha 2020, s. 149-150.

¹⁸⁴ ŠKUTINA, Vladimír. Český šlechtic František Schwarzenberg. 2. vyd., Rozmluvy A. Tomského, Praha 1990, s. 245.

¹⁸⁵ MACHÁLEK, Vít. Prezident v zajetí: (život, činy a kříž Emila Háchy). Regulus, Praha 1998, s. 86.

¹⁸⁶ JUNEK, Václav. Edvard Beneš: truchlohra o prologu, šestnácti aktech, dvou mezihrách a jednom epilogu. Velké Přílepy: Olympia, Praha 2018, s. 226.

¹⁸⁷ ŠKUTINA, Vladimír. Český šlechtic František Schwarzenberg. 2. vyd., Rozmluvy A. Tomského, Praha 1990, s. 245.

¹⁸⁸ MACHÁLEK, Vít. Prezident v zajetí: (život, činy a kříž Emila Háchy). Regulus, Praha 1998, s. 83.

svou získanou nenávist ze všeho německého a propagandou líčený oddaný přítel Říše Hácha tomu nemohl utéct. Na Háchu vyvíjel velký tlak především prostřednictvím Londýnského vysílání. Po zatčení premiéra Eliáše se útoky ještě vystupňovaly a neustaly ani ve vztahu k blízcímu se konci války ani ve vztahu k churavějícímu Háchovu zdraví.¹⁸⁹

Po konci války, kdy byl Hácha převezen na příkaz komunistického ministra vnitra Václava Noska do Pankrácké věznice, vyjádřil Beneš své rozčilení nad tímto postupem s přesvědčením, že měli Háchu nechat dožít na zámku v Lánech. Nic konkrétního pro něj Beneš však nevykonával.¹⁹⁰

4.2. Volba prezidentem

„Je mi 66 let. Připravoval jsem se na odpočinek a těšil jsem se na něj. Místo toho mám být prezidentem republiky v dnešních těžkých dobách, v nichž se neví dnes, co může přijít zítra. Je to velká oběť, ale přinesu ji, je-li to nutné v zájmu národa a státu.“¹⁹¹

Na začátku roku 1938 Hácha vyhlíží odchod do penze. Má v plánu věnovat se milované literatuře, překladu anglických děl a vysokohorské turistice. Proto je přinejmenším zaskočen, když mu vlivný agrárenský politik Rudolf Beran oznámí, že se s ním počítá do funkce prezidenta republiky. Hácha zprvu odmítá, brání se vysokým věkem a už čím dál tím chatrnějším zdravím. K tomu si dokonce nechá i vypracovat zdravotní posudek, který potvrzuje jeho ochabující vůli a hrozící neschopnosti rozhodování.¹⁹²

Beran a další vrcholní politici však apelují na jeho vlastenectví i katolickou víru. Hrozí, že se na nikom jiným národ neshodne a stát tak zůstane bez prezidenta. Přesvědčují jej, že se bude jednat jen o formální funkci a nepřijde do situace, kdy by o něčem zásadním rozhodoval. Nakonec Hácha svůj kříž přece jen přijme.¹⁹³

Kromě politických a náboženských důvodů jej k přijetí kandidatury jistě vedlo i úmrtí jeho milované manželky na problémy se štítnou žlázou v únoru

¹⁸⁹ JUNEK, Václav. Edvard Beneš: truchlohra o prologu, šestnácti aktech, dvou mezihrách a jednom epilogu. Velké Přílepy: Olympia, Praha 2018, s. 231.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 232.

¹⁹¹ FEIERABEND, Ladislav Karel. Politické vzpomínky I. 1. vyd., Atlantis, Praha 1994, s. 62.

¹⁹² Prezident, který se nerad fotografoval [film]. Režie Jan Boněk. Česko, 1993, 14. minuta.

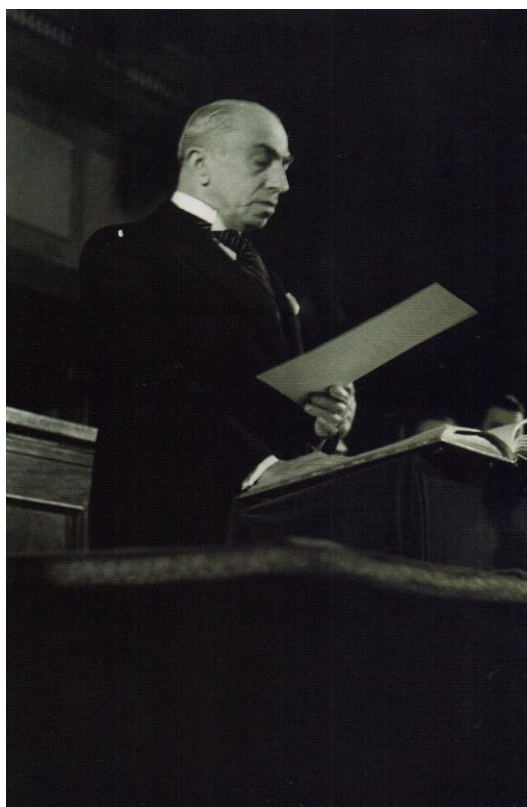
¹⁹³ Tamtéž.

téhož roku.¹⁹⁴ Svou manželku po celý svůj život upřímně miloval a byla mu velkou oporou, která mu bude v následujících letech scházet. Její úlohu převezme dcera Milada, které se tentýž rok rozpadlo manželství se Zdeňkem Rádlem z důvodu její neplodnosti.¹⁹⁵ Série rodinných neštěstí pak oba výrazně sblíží.

Samotná volba prezidentem se odehrála 30. listopadu 1938. Pro Háchu zde volilo 272 ze 312 přítomných poslanců a senátorů.¹⁹⁶ To vyjadřovalo silnější mandát, než kdy obdržel Beneš či předtím Masaryk nepočítaje jeho volbu aklamací roku 1918. Hácha zde obdržel i nově potřebnou nadpoloviční většinu slovenských zástupců v Národním shromáždění.¹⁹⁷

Na slavnostní zvolení hlavy státu, se pak dostavili svorně všichni volitelé v černých oblecích, až na výjimky fašistů, kteří přišli ve stranických uniformách, a vojenských vládních činitelů. Pro složení slibu bylo netradičně zvoleno sídlo Poslanecké sněmovny na Malé Straně, dříve se slib skládal ve Vladislavském sálu Pražského hradu.¹⁹⁸

Pět minut před dvanáctou hodinou oznámil vážený prvorepublikový politik a nyní předseda Národního shromáždění Jan Malypetr Háchovo zvolení. Na to bylo vypáleno 21 slavnostních salv a předseda vlády generál Syrový se vydal do úřadovny Nejvyššího správního soudu oznámit výsledek volby Emilu Háchovi.¹⁹⁹

Obrázek 8: Emil Hácha při skládání prezidentského slibu.

¹⁹⁴ Archiv kanceláře pražského hradu, karton 191, bez signatury.

¹⁹⁵ CHADALÍKOVÁ, Leila. Milada Háchová Rádlová, svůj kalich utrpení musela nesmyslně vypít až do dna [online]. Skutečnosti, 2014-06-22 [cit. 2017-04-10]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20170825211406/http://skutečnosti.cz/milada-hachova-radlova-svuj-kalich-utrpeni-musela-nesmyslne-vypit-az-do-dna/>

¹⁹⁶ Venkov: orgán České strany agrární. Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 01.12.1938, 33(283), s. [1]. ISSN 1805-0905. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:25688cc0-5973-11e8-afe6-005056825209>

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 1.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 1.

Sám Hácha očekával, že volba a složení slibu proběhne ještě před polednem. Když však ani hodinu před polednem nepřicházeli slavnostní salvy, pojal myšlenku plnou naděje, že by přece jen tuto oběť skládat nemusel, že by jej přece jen ne zvolili. Obrátil se na své spolupracovníky, Havelku s Klimentem, a pronesl: „*Třeba mě ne zvolili. Pojdme raději na gulášek!*“²⁰⁰ V tom však začaly Prahou otrásat slavnostní salvy.

A tak již ve čtvrt na jednu odpoledne Hácha přijíždí do sídla Poslanecké sněmovny, kde je slavnostně uvítán a poté vyzván, aby složil předepsaný slib. Hácha tedy pokládá pravou ruku na ústavní listinu a pevným hlasem přednese „*Slibuji na svou čest a svědomí, že budu dbáti blaha republiky a jejího lidu a šetřiti jejích zákonů.*“²⁰¹

Prezidentu a republice byla natřikrát provolána sláva. Zazněly obě státní hymny, byla provedena přehlídka čestné roty a poté již prezident s premiérem Syrovým po boku odjeli na Pražský hrad. Celou cestu lemoval jásající dav přející si třeba jen na moment zahlédnout nově zvoleného prezidenta.²⁰²

V následujících dnech prezident republiky vykonal návštěvu u předsedy poslanecké sněmovny Jana Malypetra²⁰³ a předsedy senátu Josefa Soukupa²⁰⁴ v budovách těchto institucí a položil věnec u hrobu prezidenta Masaryka v lánech.²⁰⁵ Hácha tak symbolicky navázal na první republiku v respektu k demokratickým institucím a odkazu Masaryka.

Volbu právníka prezidentem republiky ocenila veřejnost. V jejích očích se stal garantem zachování demokratických a právních principů. Jeho právnické vzdělání akcentovala i cizina, včetně Beneše, který mu zaslal blahopřání a na které Hácha reagoval, že mu je velkým povzbuzením. Zároveň byl přijatelným prezidentem pro Říši pro svoji apolitičnost.²⁰⁶

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 1.

²⁰⁰ ŠKUTINA, Vladimír. Český šlechtic František Schwarzenberg. 2. vyd., Rozmluvy A. Tomského, Praha 1990, s. 140.

²⁰¹ Venkov: orgán České strany agrární. Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 01.12.1938, 33(283), s. [1]. ISSN 1805-0905. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:25688cc0-5973-11e8-afe6-005056825209>

²⁰² PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945), Rybka Publishers, Praha 2007, s. 40.

²⁰³ Archiv kanceláře pražského hradu, karton 187-188, A1246.

²⁰⁴ Archiv kanceláře pražského hradu, karton 187-188, A1247.

²⁰⁵ Archiv kanceláře pražského hradu, karton 187-188, D12892/38.

²⁰⁶ FEIERABEND, Ladislav Karel. Politické vzpomínky I. 1. vyd., Atlantis, Praha 1994, s. 408.

4.3. Prezident druhé republiky

Již v době Háchova zvolení byla parlamentní demokracie v Československu výrazně oslabena. Mezi českou a slovenskou reprezentací se vedla dlouhá jednání o novém ústavním upořádání. Konkrétní podoba pak byla schválena 15. prosince v tzv. zmocňovacím ústavním zákoně č. 330/1938 Sb. Tím Národní shromáždění zcela ztrácí svou působnost. Prezident byl zmocněn vydávat dekrety s mocí ústavního zákona. Vláda mohla vydávat nařízení s mocí zákona. Analogické oprávnění pak dostali i vlády již autonomních částí Československa, tedy Slovenska a Podkarpatské Rusi.²⁰⁷

Rozvinutý stranický systém byl zúžen na dvě nově vzniklé strany. Strana národní jednoty byla vytvořena sloučením většiny starých politických stran a přijala vládní odpovědnost. Opozicí ji měla tvořit Národní strana práce složená z některých představitelů socialistických stran.²⁰⁸ Jiné strany mohli vzniknout jen se souhlasem vlády. Vláda své rozhodnutí nemusela nijak odůvodňovat.²⁰⁹

Ačkoliv politická orientace pomnichovské republiky byla odsouzena k závislosti na Říši, Hácha se snažil o udržení kontaktů i s bývalými spojenci. Přijímá proto nového rumunského vyslance i francouzské diplomaty.²¹⁰ Ale jednalo se jen o formální styky bez reálného politického významu a bez šance zvrátit nadcházející poměry.

Hácha, který byl svým zaměřením tradicionalista, navazoval v řadě zvyklostí na své předchůdce, po svém zvolení přišel pozdravit primátora hlavního města, na Štědrý večer pronesl rozhlasové poselství, na Nový rok přijal audienci zástupců parlamentu, vlády i armády.²¹¹

Na rozdíl od svých předchůdců však zarytě odmítal vyvěšování svých fotografií na veřejných místech, místo toho nechal vyvěsit katolický kříž. Dokonce ani na poštovních známkách se jeho tvář neobjevila.²¹²

²⁰⁷ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel a KNOLL, Vilém. České právní dějiny. 3. upravené vydání, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Praha 2016, s. 345.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 345.

²⁰⁹ Nařízení vlády č. 355/1938 Sb., o politických stranách.

²¹⁰ Archiv kanceláře prezidenta republiky, karton 187-188, D1445/39.

²¹¹ MACHÁLEK, Vít. Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy. Academia, Praha 2020, s. 26.

²¹² Vydána byla jen jednou v roce 2018 v soukromém tisku v počtu 15 250 kusů.

Ačkoliv sídlo státního prezidenta bylo oficiálně nadále na Pražském hradě, Hácha postupně čím dál více času trávil mimo něj. Velmi si oblíbil lovecký zámek Dřevíč v Krivoklátském lese. Zámek vykoupil stát roku 1929 od šlechtického rodu Fürstenberků a učinil z něj sídlo lesní správy.²¹³ Hácha zde trávil například zimu roku 1939 a přijímal zde návštěvy. Později se však přemístil do zámku v Lánech z důvodu obav, aby si toto symbolické místo nepřivlastnil říšský protektor.²¹⁴

V Lánech Hácha důkladně pečoval o nedotknutelnost prostorů, které využívali předchozí prezidenti. Například v Masarykově pracovně bylo přísně zakázáno s čímkoliv hýbat a jakkoliv měnit, směl se pouze jednou týdně setřít prach.²¹⁵ Hácha tak zachoval tyto prostory netknuté v posvátné úctě až do konce války. Později Masarykovu pracovnu využíval i jako místo bezpečného odpočinku, kde Hácha každé ráno chvíli postál zahloubán do vlastních myšlenek sbíraje sílu na další těžké zápasy s říšskou mocí.²¹⁶

Jako hlava státu se stal Hácha nejen politicky, ale i společensky významnou osobou, angažoval se v řadě spolků především zaměřených na jeho vlastní zájmy. Byl tak členem například Katolického literárního klubu, Společnosti přátel starožitností a Klubu českých turistů. Jako prezident se stal zakládajícím členem Družiny Milostného Pražského Jezulátka, Spolku pro postavení pomníku mistra Antonína Dvořáka, Společnosti pro duchovní hudbu a spolku pro Národní divadlo moravskoslezské.²¹⁷

4.3.1. Vztahy se Slovenskem

Jakkoliv bylo trvání druhé republiky krátké a Háchovo prezidentování v ní ještě o měsíc kratší, Hácha nijak nezhálel a na druhý hod vánoční roku 1938 navštívil slovenskou část republiky, kterou Hácha chápal jako přirozeně samostatné a svébytné území. Hácha se zde odvrací od doktríny čechoslovakismu, která Čechy a Slováky považovala za dvě větve jednoho národa. Obratně tak plní roli jakéhosi odklonu od prvorepublikové politiky, ačkoliv zachovává

²¹³ Dřevíč je půvabný dobře udržovaný zámek. Rakovnický deník. 2008-07-03. Dostupné z: https://rakovnický.denik.cz/volny-cas/zamek_drevic_20080704.html

²¹⁴ KLUMPAR, Vlastimil. Dr. Emil Hácha očima ministra Vlastimila Klumpara. In PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945), Rybka Publishers, Praha 2007, s. 379.

²¹⁵ Zrádce nebo obět? [film]. Režie Petr Lokaj. Česko: Česká televize, 2007.

²¹⁶ Zrádce nebo obět? [film]. Režie Petr Lokaj. Česko: Česká televize, 2007.

²¹⁷ Archiv kanceláře pražského hradu, karton 188, bez signatury.

demokratické zvyklosti. Poměry v této části republiky se od těch prvorepublikových však výrazně změnily.²¹⁸

Na Slovensku začaly převládat snahy o vlastní autonomii již od začátku roku 1938, kořeny tohoto sporu ale sahají až do počátků vzniku republiky, kdy jim byla slíbena autonomie v rámci Československa. K jejímu naplnění však nikdy nedošlo, protože by to znamenalo autonomii i pro Němce, kterých bylo v republice více než Slováků. K vyvrcholení autonomních snah došlo současně s vrcholící mnichovskou krizí.²¹⁹

V říjnu téhož roku podepisují zástupci všech hlavních politických stran tzv. Žilinskou dohodu, kde požadují autonomii na pražské centrální vládě. Ta nemá jinou možnost než požadavkům vyhovět a jmenovat slovenskou autonomní vládu v čele s Josefem Tisem. Zákon o autonomii Slovenské krajiny č. 299/1938 pak vstupuje v platnost 22. listopadu.²²⁰ V tomto rozpoložení je zvolen prezidentem Emil Hácha. K jeho volbě byla potřeba i většina slovenských členů Národního shromáždění.²²¹

Obdobná situace panovala i na Podkarpatské Rusi. V říjnu zde vznikla autonomní vláda v čele s Andrejem Bródym. Ten byl ale brzy odhalen jako maďarský špión a nahradil jej Augustinem Vološinem. Ústavní zákon č. 328/1938 Sb. o autonomii Podkarpatské Rusi byl schválen společně se zákonem o slovenské autonomii.²²²

Hácha jako jediný ze svých předchůdců důrazně odlišoval češtinu od slovenštiny a již ve svém prvním vánočním projevu část hovořil slovensky. Hácha svou návštěvou na Slovensku sbíral politické body u tamních politiků, kteří oceňovali jeho představu rovnoprávnosti Čechů a Slováků a posílení slovenské autonomie na centrální vládě.²²³

O Vánocích se Hácha setkal s předsedou vlády ve slovenské části republiky Josefem Tisem, s kterým Hácha neměl příliš přátelské vztahy. Vyčítal

²¹⁸ MACHÁLEK, Vit. Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy. Academia, Praha 2020, s. 217.

²¹⁹ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel a KNOLL, Vilém. České právní dějiny. 3. upravené vydání, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Praha 2016, s. 339.

²²⁰ Tamtéž, s. 339.

²²¹ Ústavní zákon č. 299/1938 Sb., o autonomii Slovenskej krajiny. § 10.

²²² VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel a KNOLL, Vilém. České právní dějiny. 3. upravené vydání, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Praha 2016, s. 340.

²²³ MACHÁLEK, Vit. Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy. Academia, Praha 2020, s. 217.

mu, že zneužívá autonomii k separatismu, že je příliš tvrdý ve svém vztahu k Čechům. Jeho nepřátelský postoj k Tisovi se ještě více utvrdil, jak Hácha říkal, jeho zradou 14. března následujícího roku.²²⁴

S vyostřující se krizí na Slovenskou krizí byla vláda Rudolfa Berana nucena sesadit slovenskou autonomní vládu a armáda odzbrojit Hlinkovy gardy. Prezident Hácha pak novým předsedou slovenské vlády jmenoval Karola Sidora, populární osobnost ludovej strany. Tímto českoslovenští představitelé na krátký čas překazili Hitlerovy plány na rozbití zbytku Československa. Sidora ani po obrovském nátlaku ze strany Třetí říše autonomii nevyhlásil a zůstal loajální Československu. A tak byl 13. března do Říše pozván sesazený Tiso, který byl značně ochotnější.²²⁵

Slovenský sněm pak dalšího dne rozhodl o vyhlášení samostatného Slovenského státu a jmenoval vládu v čele s Josefem Tisem. Téhož dne započal maďarský útok na Podkarpatskou Rus.²²⁶

4.4. Patnáctý březen

Prezident ještě samostatné republiky vyjel z pražského Wilsonova nádraží 14. března 1939 v 16 hodin. Doprovod mu dělali ministr zahraničních věcí Chvalkovský, pracovník jeho kanceláře Kliment a Háchova dcera Milada.²²⁷ Vrátil se následující den, ale již jen jako státní prezident podřízeného protektorátu.

Ještě v poledne téhož dne vyhlásilo Slovensko samostatnost. Hácha předpokládal, že předmětem jednání s Hitlerem bude právě tato eskalující situace. Tomu, že bude postaven před otázku začlenění do Říše, tehdy ještě nic nenavědčovalo.

Hácha dorazil do Berlína ve večerních hodinách. Byl přivítán říšským ministrem a přednostou Hitlerovy kanceláře Otto Meisnerem. Uvítání se mu dostalo včetně všech poct náležících hlavám států. Ubytován byl v hotelu Adlon, kde do pozdních nočních hodin trpělivě vyčkává na začátek jednání s Hitlerem.²²⁸

²²⁴ MACHÁLEK, Vít. Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy. Academia, Praha 2020, s. 27.

²²⁵ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel a KNOLL, Vilém. České právní dějiny. 3. upravené vydání, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Praha 2016, s. 347.

²²⁶ MACHÁLEK, Vít. Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy. Academia, Praha 2020, s. 224.

²²⁷ TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK, Robert. Causa Emil Hácha. Themis, Praha 1995, s. 35.

²²⁸ Tamtéž, s. 36.

O půlnoci navštěvuje Háchu ministr zahraničních věcí Ribbentrop, který se mu svěřuje se svým „pochopení, pro obtížnou situaci malého národa, vklíněného do sfér národa velkého.“²²⁹

Ohledně samotného průběhu jednání panuje spousta legend, ať už založené na leckdy protichůdných výpovědích přítomných, anebo čistě vyfabulované. Hácha se omezuje jen na strohé popisy faktů, zcela zamlčuje své vlastní protesty a vypjatost celé situace, pravděpodobně ve snaze zapomenout na své ponížení. Hitler poté barvitě popisoval naprosto zlomeného, ale neustále bojujícího prezidenta.²³⁰

Jednání započalo až o půl druhý hodiny ráno. Hitler dlouho nechával Háchu vyčkávat a sám mezitím odpočíval ve svém soukromém biografu u sledování amerických westernových filmů. Pro povzbuzení si Hitler nechal od svého osobního lékaře dr. Morela píchnout povzbuzující injekci složenou z vitamínu B, C a kokainu.²³¹

Obrázek 9: Emil Hácha při jednání s Adolfem Hitlerem 16. března 1939.

První se slova ujal Hácha. Představil svoji osobu, svou soudcovskou kariéru a přísnou politickou nestrannost, která k jeho funkci patřila. Zdůraznil, že s předchozím politickým vedením neměl ničeho společného. Poté již přešel ke svému pohledu na slovenskou otázku, o které se domníval, že má být předmětem jednání. Hovořil o sblížení dvou národů, které se příliš nepovedlo, protože

²²⁹ Tamtéž, s. 36.

²³⁰ PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945), Rybka Publishers, Praha 2007, s. 64.

TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK, Robert. Causa Emil Hácha. Themis, Praha 1995, s. 39.

²³¹ Emil Hácha udělal osudovou chybu: Stal se státním prezidentem Protektorátu Čechy. [rozhlasový dokument]. Česko: Český rozhlas, 11. minuta.

„orientace Čechů byla spíš západní, kdežto orientace Slováků byla spíš východní.“ Na závěr neopomenul dodat, že osud Čechů je v rukou německého národa, což byla věta, kterou Hitler rád slýchal.²³²

Poté Hitler započal dlouhou a zdrcující obžalobou československé politiky vůči Němcům a nedostatečnosti Čechoslováků obecně. Následně mu oznámil, že o šesté hodině ranní překročí říšské vojsko hranice a je připraveno prolomit jakýkoliv odpor. Toto Hácha nikterak neočekával a byl upřímně zaskočený celou situací. Vzmohl se pouze na argument neproveditelnosti potřebných ústupových akcí. K tomu mu Hitler propůjčuje telefon a Hácha se úspěšně spojuje s vládními představiteli. Seznamuje je s aktuální situací a nutností neklást okupantům žádný odpor. Praze začíná jednání protektorátní vlády.²³³

Hácha se poté pátrá po faktické příčině okupace a nabízí Hitlerovi jiné způsoby, jak dosáhnout jím požadovaných cílů. Hitler je však neoblomný a záměr odzbrojit českou armádu nelze naplnit jinak. Argumentuje i již vydaným rozkazem, který nelze vzít zpátky.²³⁴

Na to se Hácha zmocňuje slabost a dostává od Hitlerova osobního lékaře povzbuzující injekci. Jedná se o nejvypjatější moment celé noci. Německá strana si plně uvědomuje reakci světa, kdyby tam Hácha té noci zemřel.²³⁵ Dle Hitlerova svědectví byla ale injekce příliš silná a Hácha znovu ožívá k dalším protestům.²³⁶

Háchova neochota podepsat byla zlomena až ministrem letectví Hermannem Göringem „bylo by mi nesmírně líto, kdyby německé letectvo zničilo Prahu, ale musím dokázat nevěřícím Angličanům a Francouzům, jak stoprocentní práci umí luftwaffe odvést.“²³⁷

Poté už Hácha pochopil, že samotné okupaci nemůže utéct, bojoval již jen o každé slovo, o každou formulaci v textu, který byl nucen podepsat. Mimo jiné namítal, že „nevkládá (legt) osud svého národa do rukou Vůdce,“ nýbrž že tento

²³² TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK, Robert. Causa Emil Hácha. Themis, Praha 1995, s. 37.

²³³ PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945), Rybka Publishers, Praha 2007, s. 62-64.

²³⁴ Tamtéž, s. 81.

²³⁵ Tamtéž, s. 86.

²³⁶ Tamtéž, s. 86.

²³⁷ TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK, Robert. Causa Emil Hácha. Themis, Praha 1995, s. 38.

osud „leží (*liegt*) v jeho rukou.“²³⁸ Bohužel ani v této formulaci mu nebylo vyjito vstříc.

Na druhou stranu se mu povedlo dosáhnout odstranění zmínky o vládě a tím tak vztažení odpovědnosti za berlínský podpis jen na svou osobu.²³⁹ Nepochybně byl veden snahou dohodu zneplatnit dohodu, kdy pro její řádné schválení bylo potřeba souhlasu původně Národního shromáždění, po vydání zmocňovacího zákona²⁴⁰ právě vlády. Tím strhnul veškerou vinu na sebe, podobně jako to předtím učinil prezident Beneš. Po návratu do Prahy nechal rozpustit Národní shromáždění, aby si jím Hitler nemohl nechat berlínský protokol legalizovat.²⁴¹

Hácha protestoval i proti potupnému označení nového státního útvaru jako protektorát, jelikož se takto označovaly černošské kolonie v Africe.²⁴² To v dobovém a místním kontextu byla velká potupa, která ale přesně vystihovala podstatu budoucího uspořádání s Říší.

4.5. Státní prezident

I přes změněnou politickou situaci, Hácha nepřestával vyvíjet aktivitu tentokrát už vůči zastupujícím říšským orgánům. Jako záminku pro styk s nimi Hácha využíval formy úředních návštěv i společenských příležitostí jako bylo pořádání různých obědů a večeří. Zde Hácha tlumočil říšskému protektorovi české stížnosti a připomínky.²⁴³

Na tato jednání mu přednosta Kanceláře republiky dr. Havelka připravoval poznámky, o které se Hácha opíral.²⁴⁴ Společenské obědy se konaly většinou na Pražském hradě, Hácha sedával uprostřed stolu proti říšskému protektoru, který

²³⁸ MACHÁLEK, Vít. *Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy*. Academia, Praha 2020, s. 265.

²³⁹ Sborník věd právních a státních. 12.1946, 44-46(1), s. 66. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d07c0d70-00cc-11e9-9210-5ef3fc9bb22f>

²⁴⁰ Ústavní zákon č. 330/1938 Sb. z. a n., o zmocnění ke změnám ústavní listiny a ústavních zákonů republiky Česko-slovenské a o mimořádné moci nařizovací

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² MACHÁLEK, Vít. *Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy*. Academia, Praha 2020, s. 263.

²⁴³ KALFUS, Josef. *Výpověď Dr. Josefa Kalfuse*. In RUBÍN, Jiří. *Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR*. Věrité, Praha 2008, s. 141.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 14.

měl po pravici ministerského předsedu a po levici ministra spravedlnosti. Vedle Hácha sedával říšský sekretář a některý z vysokých říšských generálů.²⁴⁵

Hácha za dobu působení ve svém prezidentském úřadu obdržel celou řadu nejrůznějších žádostí o osobní přijetí či jinak formulovaných proseb o pomoc ve věcích styku s říšskými orgány a s nimi spojenou persekucí.²⁴⁶ Takovouto prosbu mu adresoval i zakladatel továrny ČKD Emil Kolben,²⁴⁷ častokrát se prostředníkem takové pomoci stával prezidentův bratr Theodor Hácha.²⁴⁸ Hácha se upřímně snažil dotčeným osobám pomoci, ale zvláště v pozdějších letech války to bylo čím dál složitější a bez úspěšnější. Intervenoval i za další významné osobnosti, jako byli Ladislav Rašín, Přemysl Šámal, Antonín Hampl či Josef Čapek.²⁴⁹

4.5.1. Pravomoci státního prezidenta

Protektorát Čechy a Morava vznikl až následující den z vůle Adolfa Hitlera vydáním Výnosu Vůdce a Říšského kancléře o zřízení Protektorátu Čechy a Morava. Tento dokument byl symbolicky vydán v Praze.

Ačkoliv byl Protektorát formálně autonomním útvarem s nárokem na vlastní správu, tyto práva mohl vykonávat jen pouze za předpokladu shody s politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami Říše.²⁵⁰ Co jsou potřeby Říše určoval říšský protektor. Ten taky pečoval o to, aby bylo dbáno politických směr vůdce a říšského kancléře.²⁵¹

Vedle protektorátních orgánů, které měly povahu hlavně loutkových orgánů bez faktických pravomocí, působily i orgány říšské. Říšské orgány byly držitelé moci a hlavními určovateli poměrů v protektorátu.

Hlavou soustavy říšských orgánů byl říšský protektor. Jemu byly podřízeny i všechny autonomní protektorátní orgány, včetně vlády a prezidenta.

²⁴⁵ Archiv kanceláře pražského hradu, karton 187-188, bez signatury.

²⁴⁶ Archiv kanceláře pražského hradu, karton 188, A19903/44-2.

²⁴⁷ Archiv kanceláře pražského hradu, karton 188, D01543/41.

²⁴⁸ Archiv kanceláře pražského hradu, karton 188, P16032.

²⁴⁹ PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945), Rybka Publishers, Praha 2007, s. 225.

²⁵⁰ Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava, č. 75/1939 Sb., čl. 3 odst. 1 a 2.

²⁵¹ Tamtéž, čl. 5 odst. 1.

Sám byl podřízen přímo Vůdci. Mohl vydávat právní předpisy i rušit autonomní právní normy.²⁵²

Výnosem definitivně zanikla funkce prezidenta republiky, který byla nahrazena novou funkcí tzv. státního prezidenta, který pro výkon svého úřadu potřebuje důvěry Vůdce a Říšského kancléře.²⁵³

Ústava z roku 1920 byla formálně zachována. Proto měl státní prezident pravomoc jmenovat premiéra a další členy vlády. Na tentokrát však museli být schváleni Říšským protektorem, který měl pravomoc členy protektorátní vlády kdykoliv odvolat.²⁵⁴ Jednalo se tak o vztah faktické podřízenosti a naprostého popření autonomie protektorátu.

Prezidentovi má i nadále právo svolávat jednání obou sněmoven Národního shromáždění a případně je i rozpustit.²⁵⁵ Prezidentovo postavení však bylo velmi nejisté a plně podléhalo libovůli říšské moci.

4.5.2. Národní souručenství

Po okupaci přestal být dosavadní systém dvou samostatných stran udržitelný. Poskytoval totiž nepřiměřený prostor pro říšské orgány k zasetí svárů už v tak oslabeném národě. Hácha jako celoživotní nestraník se rozhodl jednat razantně. Vyhlásil vznik nové strany, Národního souručenství. Jednalo se o výraz jednoty české společnosti a politické autonomie, kterou se Říše zavázala garantovat.²⁵⁶

Vznik této strany oznámil Hácha již druhého dne protektorátu ve svém rozhlasovém projevu. „Rozhodl jsem se [...], že učiním co nejrychleji rozhodné kroky, které povedou k naprostému sjednocení všech vrstev národa. Jsem odhodlán nestrpěti žádné odstředivé snahy, žádné skupiny a frakce.“²⁵⁷ Zároveň však odmítá, že by se jednalo pouze o jeho iniciativu. „Zřízení jeho bylo mnohem

²⁵² VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel a KNOLL, Vilém. České právní dějiny. 3. upravené vydání, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Praha 2016, s. 351.

²⁵³ Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava, č. 75/1939 Sb., čl. 4.

²⁵⁴ Tamtéž, čl. 5 odst. 3.

²⁵⁵ Ústavní listina Československé republiky, č. 121/1920 Sb., čl. 28 a 31.

²⁵⁶ LIŠKA, Vladimír. Prezidenti. Albatros Media, a. s., Praha 2017, s. 61.

²⁵⁷ HÁCHA, Emil. Pan president k národu: výbor z projevů pana státního prezidenta Dr. Emila Háchy s jeho předmlouvou. Propagační knižnice Národního souručenství, Praha 1939, s. 9.

*více obecně citěným příkazem zákona sebezachování národa, než záměrem a programem jednotlivých osob.*²⁵⁸

Hácha tuto stranu vytvořil jako nástroj pro aktivní zadržování germanizace a nacifikace českých zemí. Strana se zaměřovala na podporu české kultury a národa. Měla sjednocovat český národ vůči nacistické hrozbě.²⁵⁹ Důsledkem sjednocení českého národa se nutně muselo stát vyloučení židovských a romských menšin.

Vůdcem Národního souručenství se stal státní prezident. Ten měl pravomoci jmenovat a odvolávat všechny činovníky a zasahovat do jejich práce. Výkonným orgánem se stal výbor. Předseda (vedoucí) výboru pak byl vůdcovým zástupcem. Vedoucí řídil veškeré práce, svolával a řídil schůze.²⁶⁰ Jednalo se o organizaci postavenou na autoritativním principu. Vůdce a jeho prostřednictvím vedoucí nebyli ve výkonu svých pravomocí nijak

kontrolovány. Svou strukturou tak kopírovala říšské poměry, za což si vysloužila dočasnou podporu nacistů potřebnou ke svému vzniku.

První výbor Národního souručenství Hácha jmenoval 21. března. Vedoucím se stal bývalý agrárník Adolf Hrubý, jeho zástupcem a pozdějším nástupcem Josef Nebeský.²⁶¹

Členem Národního souručenství se nemohl stát každý. Nesměl do ní vstoupit občan židovského původu, proto bylo při vstupu do organizace potřeba

Obrázek 10: Emil Hácha s vedoucími Národního souručenství Adolfem Hrubým (vpravo) a Josefem Nebeským (vlevo)

²⁵⁸ Tamtéž, s. 5.

²⁵⁹ LIŠKA, Vladimír. Prezidenti. Albatros Media, a. s., Praha 2017, s. 62.

²⁶⁰ PONECOVÁ, Andrea. Adolf Hrubý a Národní souručenství [online]. Praha: Sborník Archivu bezpečnostních složek 8/2010, 2010 [cit. 2024-01-19], s. 11. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik8-2010/kap08.pdf>

²⁶¹ MACHÁLEK, Vít. Státní prezident Protektorátu Čechy a Morava, Osudová dilemata Emila Háchy v letech 1939-1945, in Emil Hácha před 70 lety zvolen 3. prezidentem, s. 70.

doložit rodový původ až do třetí generace. Zakázané bylo i současné členství v zednářské lóži. Zpočátku měly vstup zakázány i ženy.²⁶² Ochrana českého obyvatelstva se tak měla odehrávat na úkor obyvatelstva židovského, který byl tímto z národa vyloučen.

Naopak členem Národního souručenství se mohli stát jen muži árijského původu, kteří dosáhli věku 21 let a nebyli soudně trestáni pro činy nebo skutky spáchané z pohnutek nízkých a nečestných.²⁶³

Po konci náborové akce 4. května 1939 mělo Národní souručenství již 2 079 185 členů, což činilo 97.4 % všech oprávněných podat přihlášku.²⁶⁴

I přes svoji autoritářskou strukturu se podařilo posilovat vlastenecké cítění, ale také podporovat oběti nacistické perzekuce a spolupracovat s odbojem. Její vedoucí představitelé pak byli současně členy odbojových organizací.²⁶⁵

Národní souručenství zároveň vykonávalo jakousi kontrolu protektorátní vlády a nahrazovalo tak Národní shromáždění, které Hácha po vyhlášení Protektorátu nechal rozpustit. Výbor Národního souručenství mohl podávat podněty a návrhy ministerstvům, která na ně měla nahlížet, jako by pocházeli z Národního shromáždění.²⁶⁶

Svůj relevantní politický význam však ztrácí s Heydrichovou správní reformou.²⁶⁷ Hácha pak zruší výbor Národního souručenství a nahrazuje jej jen užším vedením. Na začátku roku 1943 pak Národní souručenství zcela ztrácí svou úlohu.²⁶⁸

4.5.3. Utužení režimu

Pokud byla situace prezidenta Háchy v prvních letech protektorátu složitá, teprve v roce 1941 se udály změny, které ji učinily zcela zoufalou. Hácha nikdy nedisponoval faktickou mocí, ale postranním vyjednáváním dokázal řadu věcí

²⁶² Tamtéž, s. 13.

²⁶³ Tamtéž, s. 13.

²⁶⁴ Venkov: orgán České strany agrární. Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 04.05.1939, 34(103), s. 2. ISSN 1805-0905. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:e607ae40-57aa-11e8-9d1d-5ef3fc9bb22f>

²⁶⁵ MACHÁLEK, Vít. Státní prezident Protektorátu Čechy a Morava, Osudová dilemata Emila Háchy v letech 1939-1945, in Emil Hácha před 70 lety zvolen 3. prezidentem, s. 70.

²⁶⁶ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel a KNOLL, Vilém. České právní dějiny. 3. upravené vydání, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Praha 2016, s. 352.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 352.

²⁶⁸ TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK, Robert. Causa Emil Hácha. Themis, Praha 1995, s. 220.

ovlivnit. S postupem času se stával stále více odkázaný na své okolí, kde mu velkou oporou byli premiér Eliáš a ministr a vedoucí prezidentské kanceláře Havelka.

To se ale zcela změnilo s nucenou dovolenou říšského protektora von Neuratha a příchodem Reinharda Heydricha do Prahy. Hitlera Hácha chápal jako instituci. Neuratha jako soupeře. Ale Heydrich, to pro něj bylo ztělesněné zlo. Audience u něj nazýval polykáním ropuch. Naprostá absence nejmenší známky lidskosti v jeho jednání jej děsila.²⁶⁹

Heydrichovo posláním v protektorátu bylo jednoznačné. Měl za úkol zničit odboj v Protektorátu a připravit zdejší prostor ke germanizaci. A Heydrich jednal. Již po svém příjezdu vydal nařízení o civilním výjimečném stavu a vyhlásil stanné právo. Tentýž den zatýká premiéra Eliáše, ministra Havelku a další členy vlády.²⁷⁰

Rozjíždí se nové tempo deportací do koncentračních táborů. Heydrich uplatňuje taktiku cukru a biče. A biče má být mnohem více než cukru. Bič představovalo zatýkání a deportace nesčetného množství osob, mnohdy vedoucí i řadové členy odbojových organizací. Cukrem odměňoval především výrobní třídu, značně zvýšil jejich platy a zavedl systémy sociálního zabezpečení. Taktéž pro ně zvýšil materiální příděly.²⁷¹

Prezident v tomto čase zůstává zcela osamocen. Právě po zatčení předsedy vlády gen. Eliáše zdánlivě přišel vhodný moment pro jeho abdikaci. Sám Hácha o ní uvažoval, dokonce svou abdikaci i sepsal, jako důvod zde uváděl své zdravotní

Obrázek 11: Emil Hácha v roce 1943.

²⁶⁹ JUNEK, Václav. Emil Hácha: Muž, který obětoval vlastní čest. Petrklíč, Praha 2013, s. 168.

²⁷⁰ PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945), Rybka Publishers, Praha 2007, s. 225.

²⁷¹ JUNEK, Václav. Emil Hácha: Muž, který obětoval vlastní čest. Petrklíč, Praha 2013, s. 173, 175.

potíže. Nakonec se však rozhodl abdikaci nepodat, jelikož byl od Němců spraven, že osudy uvězněných a dalších 82 životů bude záležet právě na jeho jednání.²⁷² Proti abdikaci mluvilo i hlasování vlády, které skončilo nerozhodně.²⁷³

Hácha tak zde opět vyměnil svou čest a dobré jméno za naději na zachráněné lidské životy. Byl si však vědom tohoto osudného momentu, kdy ještě stále mohl sehrát zcela pozitivní roli hrdiny a byl si vědom, že nepodáním abdikace bude zcela zatracován. Pro Háchu zde byl důležitější soud Boží než soud dějin.²⁷⁴

Za setrvání prezidenta ve funkci se stavěly i říšské orgány, které jej hodlaly náležitě využít v propagandě. Cílem bylo vyvolat spory mezi domácím a zahraničním odbojem. K tomu jim napomáhala i znalost skutečného zapojení protektorátní vlády i prezidenta do odbojových činností. Háchu nutili k setrvání ve funkci pod hrozbou jmenování zcela německé vlády a zrušením české autonomie.²⁷⁵ Důležitou roli v Háchově rozhodování hrála i jeho ochranná role vůči svému okolí a své rodině, která nadále zůstávala politicky aktivní ve prospěch vězněných osob.

Hácha byl donucen jmenovat novou vládu v čele s dosavadním ministrem spravedlnosti Krejčím. Tato vláda bude již zcela jiná než ta předchozí. Zasedne v ní poprvé ochotný kolaborant Emanuel Moravec i říšský Němec Walter Bertsch, kvůli kterému budou napříště jednání vedená jen v němčině. I počet ministerstev se zredukuje z deseti na sedm. Vláda již nemá být kolektivním orgánem, jelikož není žádoucí, aby se o čemkoliv radila. Má jen vykonávat říšské rozkazy a k tomu žádná porada není zapotřebí.²⁷⁶

Na své přátele a spolupracovníky však Hácha nezapomínal. Důrazně bojoval o záchranu životů premiéra Eliáše a ministra Havelky. V těchto věcech si vymůže několikrát slyšení u zastupujícího říšského protektora. Eliášovi vymůže

²⁷² ŠKUTINA, Vladimír. Český šlechtic František Schwarzenberg. 2. vyd., Rozmluvy A. Tomského, Praha 1990, s. 250.

²⁷³ PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945), Rybka Publishers, Praha 2007, s. 226.

²⁷⁴ ŠKUTINA, Vladimír. Český šlechtic František Schwarzenberg. 2. vyd., Rozmluvy A. Tomského, Praha 1990, s. 250.

²⁷⁵ LIŠKA, Vladimír. Prezidenti. Albatros Media, a. s., Praha 2017, s. 66.

²⁷⁶ JUNEK, Václav. Emil Hácha: Muž, který obětoval vlastní čest. Petrklíč, Praha 2013, s. 194.

alespoň odklad výkonu trestu smrti u Havelky jeho propuštění do domácího vězení.²⁷⁷

Háchův stav se ale nezadržitelně zhoršoval. Ateroskleróza mu postupně otupila mysl a vnímání okolí. Háchova nemoc se projevovala v jeho chování jako „*tupá rezignace, deprese, ztráta paměti, nezájem o státní záležitosti s občasnými záblesky světlejších chvil.*“²⁷⁸

Háchovu složitou úlohu vnímal i bývalý premiér Rudolf Beran, který jej do prezidentského úřadu přemluvil. V roce 1943 mu po návratu z koncentračního tábora píše dopis, ve kterém se omlouvá za jeho uvedení v úřad a prosí ho za odpuštění za vše, čím si Hácha musel projít.²⁷⁹

Poslední významný moment nastane s úspěšným atentátem na Heydricha. Říšský sekretář Protektorátu Čechy a Morava K. H. Frank se fakticky ujímá moci a neváhá se mstít. Nechává popravit premiéra Eliáše, jako jediného premiéra okupované země. Důsledně pátrá po komplicích atentátu, vyhlašuje civilní výjimečný stav a neváhá vyvraždit celé vesnice. Frank je rozhodnut českou národnost zlikvidovat nyní a nečekat na konec války. To všechno má na Háchu a jeho zdraví zdrcující vliv.²⁸⁰

Pohřeb zastupujícího říšského protektora Heydricha se konal v červnu 1942 v Berlíně. Z Protektorátu byla vypravena celá státní delegace v čele s prezidentem Háchou a premiérem Krejčím. Později se o tomto setkání Hitler vyjádří: „*Hácha byl úplně vedle.*“ Jelikož říšskému Vůdci kondoloval ke ztrátě slovy: „*nechápu anglickou iniciativu [na vraždě Heydricha], ježto jsem studoval anglické právo velmi zevrubně.*“²⁸¹ Hácha zde již nedokázal postihnout příčinu událostí, když za smrtí Heydricha chybně hledal důvody právní.

Konečně roku 1944 došlo i z německé strany ke konstatování Háchova zdravotního stavu jako nedostatečný pro výkon funkce prezidenta. Předseda vlády dr. Krejčí tak byl pověřen zastupováním prezidenta. Téhož roku již bylo úplně

²⁷⁷ PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945), Rybka Publishers, Praha 2007, s. 233-237.

²⁷⁸ KALFUS, Josef. Výpověď Dr. Josefa Kalfuse. In RUBÍN, Jiří. Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Věrité, Praha 2008, s. 142.

²⁷⁹ BUDINSKÝ, Libor. Deset prezidentů. 2. vyd., Knižní klub, Praha 2008, s. 75.

²⁸⁰ LIŠKA, Vladimír. Prezidenti. Albatros Media, a. s., Praha 2017, s. 67.

²⁸¹ Tamtéž, s. 142.

upuštěno od styku protektorátních ministrů s prezidentem, nekonali se ani tradiční společenské obědy.²⁸²

4.5.4. Veřejné projevy

„Chci ponechat budoucnosti, již časový odstup umožní spravedlivý soud, aby zkoumala, co, do jaké míry a komu z nás lze přičítati vinu na tom, co přinesl dnešek.“²⁸³

Hácha se během svého působení dopustil řady výroků, ve kterých podporoval nacistickou útočnou válku, vyzdvihoval „přednosti“ nacistického režimu a dějinnou úlohu německé Říše.²⁸⁴ Mimo to veřejně hanobil zahraniční odboj, jeho představitele a předválečnou československou politiku.²⁸⁵ Typickým se pro něj stal i jeho způsob hajlování s rukou pokřivenou v zápěstí.

Obrázek 12: Emil Hácha v červnu 1942 na tryzně za Heydricha.

Tyto své veřejné kolaborace Hácha činil výměnou za ústupky ze strany nacistů, například propuštěním požadovaného počtu vězňů. O těchto

²⁸² KALFUS, Josef. Výpověď Dr. Josefa Kalfuse, In RUBÍN, Jiří. Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Věrité, Praha 2008, s. 142.

²⁸³ HÁCHA, Emil. Pan president k národu: výbor z projevů pana státního presidenta Dr. Emila Háchy s jeho předmlouvou. Propagační knižnice Národního souručenství, Praha 1939, s. 7.

²⁸⁴ Lidové noviny. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 12.7.1942, 50(350**, ranní vydání), s. 2. ISSN 1802-6265. Dostupné z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:3ae0d280-75f6-11dd-b598-000d606f5dc6>

²⁸⁵ Lidové noviny. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 12.7.1942, 50(350**, ranní vydání), s. 2. ISSN 1802-6265. Projev z 30. května 1942. Dostupné z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:3ae0d280-75f6-11dd-b598-000d606f5dc6>

obchodech se veřejnost neměla příležitost dozvědět, a Hácha jim to neměl, jak sdělit. Tím ztrácel i možnost ovlivňovat veřejné mínění o své osobě.

Tyto jeho obchody se podařilo přesvědčivě zdokumentovat na příkladu vězňených studentů. Na konci roku 1939 v souvislosti s uzavřením vysokých škol bylo zatčeno a transportováno do koncentračního tábora Sachsenhausen-Oranienburg na 1200 studentů.²⁸⁶ Hácha proti tomuto protestoval u říšského protektora von Neuratha. Protesty vedly až k ultimativní nabídce. „*Jestliže Hácha a vláda zašlou Hitlerovi k 15. březnu 1940 a k jeho 51. narozeninám [...] téhož roku telegram s loajálním obsahem, zaručuje se říšský protektor, že bude z koncentračního tábora Sachsenhausen propuštěno 150 studentů.*“ Protektorátní orgány tyto telegramy skutečně odeslaly, jejich obsah pak byl využit říšskou propagandou jak ve vztahu k domácímu publiku, tak ve vztahu k londýnskému exilu. Požadovaný počet studentů však byl propuštěn.²⁸⁷

Další studenti pak byli propouštěni za Háchův kolaborační projev 22. září 1940.²⁸⁸ Do konce války pak byli propuštěni všichni studenti až na 35, kterých v koncentračním táboře již zemřelo.²⁸⁹

Jednalo se ale o způsob politického vydírání. Představitelé říšských orgánů brzy zjistili, jak vysokou hodnou jsou pro protektorátní orgány lidské životy a zdatně toho využívali. Pro říšské orgány nebyl problém zatknout a transportovat jakýkoliv počet nevinného obyvatelstva, který pak mohl prodávat protektorátním orgánům za drahé politické ústupky a veřejné kolaborační projevy, které podrývali morálku obyvatelstva.

V neprospěch protektorátních orgánů hrála i skutečnost, že jednou učiněný projev kolaborace již nelze vzít zpátky, a navíc predikuje praxi a očekávání takových projevů i do budoucna, avšak tentokrát již bez žádného protiplnění.

Tyto veřejné projevy kolaborace za ústupky nacistů se časem zcela vyčerpaly a Hácha za ně již nedostával žádné protiplnění. Avšak minimálně z počátku okupace, dokud Háchovi sloužily fyzické i duševní síly, zvažoval

²⁸⁶ Víte, co se stalo 17. listopadu 1939? Kdo byl zastřelen? – Tiché zprávy. www.tichezpravy.cz [online]. [cit. 2023-11-12]. <https://www.tichezpravy.cz/vite-co-se-stalo-17-listopadu-1939-kdo-byl-zastrelen/>

²⁸⁷ PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945), Rybka Publishers, Praha 2007, s. 207.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 209.

²⁸⁹ Víte, co se stalo 17. listopadu 1939? Kdo byl zastřelen? – Tiché zprávy. www.tichezpravy.cz [online]. [cit. 2023-11-12]. <https://www.tichezpravy.cz/vite-co-se-stalo-17-listopadu-1939-kdo-byl-zastrelen/>

podrobně každé veřejně publikované slovo, každé uveřejnění či neuveřejnění, byť jen formálního dopisu s představiteli Říše.

Několikeré zvažování zveřejnění korespondence a jejího přesného znění mezi prezidentem Háchou a jeho spolupracovníky se podařilo zachytit i ohledně blahopřejného listu od říšského protektora Konstantina von Neuratha k prvnímu výročí Háchovy volby prezidentem. Tehdy vyšla jen krátká zpráva.²⁹⁰ Od té doby byly k této příležitosti každoročně zveřejňovány blahopřejné telegramy, avšak s čím dál negativnějším vyzněním pro mediální obraz Háchy. V posledním blahopřejném dopise tak Adolf Hitler připomíná provázanost osudu českého a německého národa a nazývá to Háchovým dílem.²⁹¹

Háchovy projevy začínaly nabývat kolaboračního obsahu spolu s úspěchy Říše na válečných frontách. Po pádu Francie rozvíjí protektorátní pojetí české situace. „*Malý národ musí svou obranu svěřit velkému a Češi se vrací ke svému poslání, tedy k přátelství s německým národem.*“²⁹²

Prezidentské projevy byly cenzurovány z několika úrovní. První úroveň byl samotný pan prezident, který musel zvažovat, co si může a nemůže dovolit vyslovit a jakými slovy tak učinit. Druhou úroveň bylo prezidentovo okolí v čele s přednostou jeho kanceláře dr. Havelkou a později dr. Popelkou. Projevy byly cenzurovány i ze strany říšských orgánů, kdy dr. Robert Gies, označovaný jako pravá ruka K. H. Franka, předem prováděl kontroly a opravy v těchto textech.²⁹³

Obdobně málo způsobů, jak ovlivnit veřejné mínění, měl Hácha i vůči zahraničnímu publiku. V září 1939 se uskutečnil zájezd zahraničních korespondentů do Lán. Hácha zde přednáší referát o stavu své země, do předpřipraveného projevu však vkládá alespoň drobné korektury vyjadřující nesouhlas s jeho obsahem, například pak větu „*Nenastal ani jediný případ, že by byla porušena funkce administrativy [...] ve styku s říšskými orgány,*“ mění na „*Nenastal snad ani jediný případ,*“ a posléze ještě přepisuje na „*Nenastal snad ani*

²⁹⁰ Archiv kanceláře pražského hradu, karton 207, D7415/39.

²⁹¹ Archiv kanceláře pražského hradu 187-188, A19601/44-2, in Venkov – List českého zemědělského lidu, číslo 284, 1. prosince 1944, Praha.

²⁹² ZEMAN, Zbyněk A. B. Emil Hácha a Edvard Beneš, in Emil Hácha před 70. lety zvolen 3. prezidentem, s. 91.

²⁹³ Tamtéž, s. 91.

jediný závažný případ.“ Hácha zde také vyjadřuje naději v budoucnost v konečné, avšak spravedlivé uspořádání věcí v Evropě.²⁹⁴

K Háchovým veřejným projevům se veřejně vyjádřil i kníže František Schwarzenberg, na doporučení Edvarda Beneše úředník ministerstva vnitra a později pracovník kanceláře prezidenta Háchy, s kterým se měl možnost důvěrně seznámit a s kterým trávil i soukromý čas. Schwarzenberg strávil celou válečnou dobu v protektorátu a hovořil o jakési vypěstované schopnosti rozpoznat, jaký výrok je nutné učinit pro přežití národa a jaké výroky jsou již nad rámec nutnosti. Tuto schopnost dle něj zcela postrádal zahraniční Londýnský odboj, který tak často Háchovy výroky kritizoval nevědom si domácích poměrů.²⁹⁵ Touto schopností nepochybně nemohlo být vybaveno veškeré domácí obecnstvo. A nutno podotknout, že ani dnes, kdy máme přece jen více informací, nedokážeme přesně určit, které výroky byly ještě vynucené a které již dobrovolné.

O poznání volněji a svobodomyšlněji se Hácha vyjadřoval v přítomnosti ministrů první a druhé jím jmenované vlády. Zde byl i upomínán k větší obezřetnosti z důvodů občasné přítomnosti třetích osob. Hácha na těchto setkáních přirovnával politickou situaci k *„osobě, která padala do propasti a jen tak tak se zachytila na výčnělku skalní stěny, kde si musí počínati neobyčejně opatrně, aby se udržela a nezabila dalším pádem.*“²⁹⁶

4.5.5. Kontakty s odbojem

Hácha sám nebyl členem žádné odbojové organizace a neúčastnil se žádných jejich schůzek. To by k publicitě jeho funkce bylo jen těžko proveditelné. Choval však řadu přímých a nepřímých kontaktů na domácí i zahraniční odboj.²⁹⁷

Velkou oporou mu byl kolega z Nejvyššího správního soudu, ministr a vedoucí jeho prezidentské kanceláře Jiří Havelka. Naprostou důvěru choval i k premiérovi Aloisi Eliášovi, který zaujímal výsadní postavení v odbojové

²⁹⁴ Archiv kanceláře pražského hradu, karton 187-188, D6281.

²⁹⁵ ŠKUTINA, Vladimír. Český šlechtic František Schwarzenberg. 2. vyd., Rozmluvy A. Tomskeho, Praha 1990, s. 241.

²⁹⁶ KLUMPAR, Vlastimil. Dr. Emil Hácha očima ministra Vlastimila Klumpara. In PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945), Rybka Publishers, Praha 2007, s. 379.

²⁹⁷ UHLÍŘ, Jan Boris. Spolupráce Emila Háchy s Jiřím Havelkou a Aloisem Eliáše. In RUBÍN, Jiří. Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Věrité, Praha 2008, s. 94.

organizace Obrana národa. Prostřednictvím Eliáše udržoval styky se zahraničním odbojem a prezidentem Benešem.²⁹⁸

Obrázek 13: Emil Hácha s předsedou vlády gen. Aloisem Eliášem.

Posilněný odbojovými styky Hácha odmítl složení slibu věrnosti Vůdci, ke kterému byl státní prezident vyzván Říšskou kanceláří. Hácha to odůvodňoval narušováním autonomie protektorátu. Ještě předtím svedl bitvu o samotnou státnost protektorátu.²⁹⁹

Háchova pozice však byla postupem času oslabována. V dubnu 1941 byl po vyhocených sporech s K. H. Frankem zbaven všech svých funkcí Jiří Havelka. Spory se týkaly hájení českých zájmů, ze kterých Havelka nehodlal ustoupit. To Frankovi potvrdil do očí větou „...*dokud jej nevyhodí.*“ A tak se i stalo. Havelkovu pozici v prezidentské kanceláři zaplnil August Popelka. Jeho přítomnost pak nahradil premiér Eliáš, který zůstal prezidentovi Háchovi takřka neustále nablízku.³⁰⁰

Záměrné odstraňování opor z Háchova okolí však nebylo u konce. V září 1941 přichází do Prahy Heydrich, a ještě ten samý den nechává uvěznit premiéra Eliáše s již designovaným Havelkou. Hácha zde ztrácí svoji věrnou oporu a zůstává osamocen.³⁰¹ Kontakty s odbojem poté již nenaváže. Jeho oporou

²⁹⁸ Tamtéž, s. 94.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 96.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 97.

³⁰¹ Tamtéž, s. 97.

v nadále pokračujících boji s říšskou persekucí se mu stane jeho bratr Theodor a dcera Milada, kteří se nadále snaží intervenovat ve prospěch uvězněných.³⁰²

³⁰² Archiv kanceláře pražského hradu, karton 188, P16032.

5. Konec života a posmrtný život

Smrt ve věznici, pohřeb, Háchův odkaz, komunistický režim.

5.1. Na sklonku života

„Za dobu mého působení jsem nemohl dát národu nic lesklého. Údělem mi bylo řídit jeho ústup ze závratné, nikdy předtím v dějinách nedosažené plné suverenity. Později mohl jsem vyžadovat jen a jen porozumění pro naléhavé potřeby těžké války. Vše to jsem učinil v nezlomné víře, že tím národu oddaně sloužím.“³⁰³

V závěrečné etapě svého života Hácha často pomýšlel na sebevraždu. K tomuto řešení se nikdy neodhodlal. Důvodů bylo mnoho. Jednak mu jej zakazovala jeho křesťanská víra a jednak to sám považoval za zbabělou, i když současně za lákovou myšlenku.³⁰⁴ Pravděpodobně nejdůležitějším důvodem pro něj ale bylo jeho okolí, za které se Hácha cítil osobně zodpovědný. Hácha věděl, že by po jeho skonu bylo vystavěno nacistické represivní mocí. Tuto svou ochranu tak nad nimi držel až do konce války.

I přesto stále ještě signoval nejrůznější dokumenty, které mu říšské a protektorátní orgány předkládaly. Avšak jejich obsah mu zůstával neznámý, ve svém stavu nepochopitelný. V tu dobu již nebyl schopen se sám podepsat, a tak používal razítko s otiskem svého podpisu.³⁰⁵

Otřesný zdravotní stav konstatuje ve své poválečné výpovědi i K. H. Frank. Ten na něj už od podzimu roku 1943 naléhal, aby sepsal svoji politickou závěť, ve které by označil svého nástupce v prezidentském úřadu. Chtěl tak docílit kontinuity v prezidentské funkci, která by ospravedlňovala okupaci i pro případ Háchova skonu. To Hácha učinil a jako nástupce označil premiéra Krejčího, na druhém místě pak ministra Hrubého.³⁰⁶ Od tohoto roku i Háchovi lékaři uvádějí, že jej nelze činit odpovědným za jeho činy.³⁰⁷

³⁰³ Úryvek ze závěti dr. Emila Háchy. In JUNEK, Václav. Emil Hácha: Muž, který obětoval vlastní čest. Petrklíč, Praha 2013, s. 242.

³⁰⁴ ŠKUTINA, Vladimír. Český šlechtic František Schwarzenberg. 2. vyd., Rozmluvy A. Tomského, Praha 1990, s. 247.

³⁰⁵ LIŠKA, Vladimír. Prezidenti. Albatros Media, a. s., Praha 2017, s. 68.

³⁰⁶ FRANK, Karl Hermann a Karel VYKUSA. Zpověď K.H. Franka: podle vlastních výpovědí v době vazby u krajského soudu trestního na Pankráci. Cíl, Praha 1946, s. 152.

³⁰⁷ JUNEK, Václav. Emil Hácha: Muž, který obětoval vlastní čest. Petrklíč, Praha 2013, s. 195.

Od léta roku 1944 se Hácha zdržuje výlučně jen na zámku v Lánech, na Pražský hrad již nikterak nedojíždí. O jeho zdravotním stavu se říšské orgány nechávaly pravidelně informovat v obavách o Háchovo setrvání v úřadu. Ten pro ně stále znamenal velký politický kapitál. Chápali jej jako symbol věrnosti a spolupráce s říší a neváhali jej využívat do poslední chvíle.³⁰⁸

Konec války zastihl Háchu ve velmi neutěšeném stavu. Dne 13. května 1945 byl ministrem vnitra Václavem Noskem vydán příkaz k Háchovu zatčení. Příkaz byl proveden ještě tentýž den a Hácha odvezen do vězeňské nemocnici na Pankráci. Svůj pobyt Hácha vykonával ve vězeňské cele ve zostřeném režimu a bez potřebné dietní stravy.³⁰⁹

Hácha se ve vězení choval dle výpovědí ošetřujícího lékaře Reima apaticky, nereagoval na podněty, nebyl schopen projevu ani označení svých zdravotních potíží. Z tohoto důvodu nebylo přistoupeno k výslechu, ačkoliv byl ministerstvem vnitra přikázán.³¹⁰

Ačkoliv se dr. Reim snažil poskytnout Háchovi nejlepší možnou péči, jeho žádosti o převezení do sanatoria nebyly vyslyšeny. Dva dny před Háchovou smrtí byl ošetřující lékař vyrozuměn zprávou „*Rozhodnutí vlády jest nechati zemřítí dr. Háchu na Pankráci.*“ A tak se i stalo, Hácha 27. června 1945 ve 20:50 zemřel.³¹¹

Háchova smrt a pohřeb podléhaly přísnému utajení. Z pokynů ministerstva vnitra nesměla vyjít v novinách ani zmínka o této události, pohřbu se směla účastnit jen nejbližší rodina a na hrobu se nesmělo objevit jeho jméno. Hácha tak byl pohřben do hrobu své manželky a matky ve vězeňských šatech.³¹²

Nutno podotknout, že Hácha byl zatčen a vzat do vězení, ačkoliv byl de lege pořád prezidentem republiky vykonávající svůj sedmiletý mandát, který mu měl vypršet až v listopadu téhož roku. Háchu tedy bylo legálně možné odsoudit pouze ke ztrátě úřadu, a to na základě žaloby Národního shromáždění, které ovšem od roku 1939 zůstávalo rozpuštěné.³¹³

³⁰⁸ FRANK, Karl Hermann a Karel VYKUSA. Zpověď K.H. Franka: podle vlastních výpovědí v době vazby u krajského soudu trestního na Pankráci. Cíl, Praha 1946, s. 152.

³⁰⁹ PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945), Rybka Publishers, Praha 2007, s. 341-342.

³¹⁰ Tamtéž, s. 343.

³¹¹ Tamtéž, s. 344.

³¹² Tamtéž, s. 344-345.

³¹³ Zákon 121/1920 Sb. Zákon ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky

5.2. Hácha v odkazech

Protože Hácha skonal krátce po konci války, nebylo možné jej postavit před porevoluční soudy a neměl tak možnost svou politiku a své jednání obhájit.

Po válce a únorovém převratu byl Hácha vykreslován jako kolaborační prezident, který měl být vinný za schvalování válečných zločinů Říše a persekuci obyvatelstva, sám se na těchto zločin měl i aktivně podílet.³¹⁴

Tento narativ byl postaven jednak na osobnosti Edvarda Beneše, který byl zcela konsternován svým traumatem z Mnichovské dohody a v poválečné republice hledal viníky všude kromě své osoby. Často tak nespravedlivě mířil i na protektorátní představitele, kteří před válkou patřili k jeho blízkým spolupracovníkům.³¹⁵

Druhým hnacím motorem jednostranně negativního náhledu na protektorátní reprezentaci vycházel z potřeby totalitního komunistického režimu vymezit se. Jenom vymezením proti některé skupině obyvatel lze udržet totalitní společnost pohromadě a zakrýt tak vlastní zločiny.

Ještě za Háchova života se hovořilo o *háčovštině*, s jeho definicí přijdou až marxističtí historici po konci války, jejichž zásluhou tento pojem vejde v obecnou známost. Tento pojem definovali jako „*kolaborantská politika reakčních českých kruhů [...], která nacistům napomáhala upevňovat okupační moc a využívat jejich zdrojů a bohatství.*“³¹⁶ Hácha se tak na čas stal základním bodem ve vnímání české kolaborace. Jistě díky velmi nespravedlivému a až příliš zjednodušujícímu přístupu.

V dobách, které Háchově odkazu nebyly nijak nakloněny, jej přesto profesori Hoetzel a Weyr oceňují za jeho mimořádný přínos právní vědě a vděčně na něj vzpomínají. Děje se tak v doslovu posledního dílu Slovníku veřejného práva československého v červenci 1948.³¹⁷

Během kritických dnů sovětské okupace a normalizace se Háchovým odkazem zaštiťovali sami komunističtí politici. Například Gustav Husák

³¹⁴ MACHÁLEK, Vít. Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy. Academia, Praha 2020, s. 682-683.

³¹⁵ JUNEK, Václav. Edvard Beneš: truchlohra o prologu, šestnácti aktech, dvou mezihrách a jednom epilogu. Velké Přílepy: Olympia, Praha 2018, s. 231.

³¹⁶ JUNEK, Václav. Emil Hácha: Muž, který obětoval vlastní čest. Petrklíč, Praha 2013, s. 188.

³¹⁷ ELIÁŠ, Karel. Stále nedocenený český právník. In Právník. Teoretický časopis pro otázky státu a práva. roč. 134, č. 7, 1995, s. 723.

obhajoval svou účast na Moskevských protokolech parafrází Háčových slov „*Sme bez zbrane zatvoreni so šialencom, ktorý je úplne vyzbrojený, a to musí určovať naše činy, aby sme nerozvážnosťou nezničili národ.*“³¹⁸ Zcela pomíjeje fakt nesrovnatelnosti okupace německými a sovětskými vojsky, a především motivací státních představitelů ke spolupráci s okupační mocí. Zatímco u Háchy se jednalo o snahu skutečně zachránit národ a uhájit české pozice, pro které byl odhodlán nejvyšší osobní obětí a věděl, že tímto svým postojem pro sebe ničeho nezíská. O tom také svědčí atmosféra uvnitř vládních orgánů. Zatímco ministr Feierabend se nechal slyšet „*Bylo to společenství, v němž jsme jeden druhému neomezeně důvěřovali, poněvadž jsme věděli, že každý bude hájit to, co bude pokládat v dané situaci pro český národ za nejvýhodnější.*“³¹⁹ U Husáka byly hnací záměry zcela opačné, jednalo se o čistý oportunistus, využití příležitosti dostat se k moci a získat tak výhody, které z toho plynuly.

Do všeobecného povědomí vstoupil i rým „*Hácha Hitlerův brácha,*“ který poprvé použili Jan Werich a Jiří Voskovec ve své hudební inscenaci *Kolaboranti* v Protektorátu.

Čistě negativní pohled na osobnost Emila Háchy se začal měnit až po Sametové revoluci. K tomuto nejvíce přispěli životopisci Emila Háchy Vít Machálek a Tomáš Pasák, historik Josef Tomeš pak osobnost Háchy hodnotí jako „*nešťastnou, ale navýsost pozitivní.*“³²⁰ Svůj podíl na tom má i rehabilitace dalších osob napojených na Háchu jako byli Alois Eliáš nebo Jiří Havelka.

I nadále však zaznívá řada výtek k jeho výkonu prezidentské funkce. Podle některých si nepočítal dostatečně důsledně při prosazování českých zájmů a snadno podléhal názorů těch, s kterými mluvil poslední. Byl až příliš odkázán na své okolí. Ke zlému se mu klade i jeho rozhodnutí neabdikovat po zatčení premiéra Eliáše nebo nejpozději po jeho popravě.³²¹

³¹⁸ MACHÁLEK, Vít. Není prezident jako prezident (Hácha, Svoboda a dvojí okupace), Dostupné z: <http://vit-machalek.blogger.cz/Soudobe-dejiny/Neni-prezident-jako-prezident-Hacha-Svoboda-a-dvoji-okupace>

³¹⁹ UHLÍŘ, Jan Boris. Spolupráce Emila Háchy s Jiřím Havelkou a Aloisem Eliáše. In RUBÍN, Jiří. *Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Věrité*, Praha 2008, s. 95.

³²⁰ Emil Hácha – příběh velké oběti. Jak dnes vnímat odkaz protektorátního prezidenta? [rozhlasový dokument]. Česko: Český rozhlas, 2.12.2023, 4. minuta.

³²¹ LIŠKA, Vladimír. *Prezidenti*. Albatros Media, a. s., Praha 2017, s. 69.

Osud Emila Háchy v nedávné době shrnul i disident a publicista Ludvík Vaculík „*Je to strašná, snad nejtěžší mužská role – přijmout podobu zrádce, abych něco zachránil. Je to největší statečnost: vedle toho nechat se zabít.*“³²²

Háchova osobnost tak dodnes budí vášnivé debaty, ačkoliv se od dřívějších dob z čistě negativního pohledu výrazně proměnila. Tendence vedou ke smířlivějšímu postoji.

³²² VACULÍK, Ludvík. Všichni moji prezidenti. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/archiv/ludvik-vaculik-vsichni-mojiprezidenti.A080201_125936_kavarna_bos

Závěr

Život a osud Emila Háchy je nutné vnímat komplexně v celé šíři jeho zájmů, dovedností a představ o okolním světě. Háchu lze jen obtížně kategorizovat dle funkcí, které v průběhu svého života zastával, ačkoliv se jedná o kategorizaci nejčastější, a tudíž jsem ji i já zvolil.

Háchův život je zvláštní svým obsahem před rokem 1938 a po něm, jako den a noc. Život před ním lze klasifikovat jako idylický. Hácha dosáhl všeho, co si vysnil a snad i něčeho navíc. Jeho profesní kariéra byla přímočará s jasným vyvrcholením. Rodinný život byl nanejvýš šťastný, s chotí si lidsky rozuměli, s dcerou měl pěkný otcovský vztah. Materiálně svou rodinu zcela zabezpečil, a i přesto mu zbýval čas na rozvíjení svých zájmů. Zdravotní stav mu i přes sedavé zaměstnání nikdy nečinil větších obtíží, naopak mu umožňoval pěstovat sportovní aktivity. Stal se plně váženým a uznávaným členem společnosti. V roce 1938 mu však umírá manželka, začínají se u něj projevovat vážné zdravotní problémy, a ještě je postaven do prezidentské funkce v nezáviděníhodné době, kdy nemůže přinést žádná dobrá řešení. Hácha se ocitá zcela sám, opuštěný a částí společnosti nenáviděný. Snaží se zmírňovat nacistické represe, ale nemá na ně žádný přímý vliv. Naopak sám je označován za jejich původce a spolupracovníka. Nastala noc a jemu nezbývá než vít s vlky.

Tento svůj osud jako by si sám předpověděl ve své básni Slza.

*„Osud je, dítě, zlý ironik,
perlivou číši mi nalil,
výsměchu jeho jsem neunik’,
číši mou hned zase zkalil.“³²³*

Hácha by rozsahem svých zájmů jistě obstál vedle nejrůznějších renesančních osobností. Ve svém hlavním oboru, právu a právní vědě, dalece přesahoval znalosti a dovednosti pouze nutné, ale vynikal i ve srovnání s těmi nejlepšími. Své skvělé teoretické poznatky dokázal přenést do ryze praktických úvah a ukotvit je v nově vznikající správní judikatuře. Vedle toho však vynikal i

³²³ HÁCHA, Emil. Omyly a přeludy. Soukromý nakladatel, Praha 1939, s. 24. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:cbe20071-1d70-408f-9c8f-e456950f6013>

ve věcech kulturních, ať už na poli výtvarného nebo literárního umění. Plynně ovládnul jazyk německý, anglický, francouzský, slovinský, slovenský, polský a ruský. Zajímal se o veřejné dění, ačkoliv zaujímal přísnou nestrannost.

Svým životním osudem by jistě obstál vedle nejrůznějších biblických příběhů. Člověk zbožný, věřící i praktikující katolík, vystavený hlubokému morálnímu dilematu. Po celý svůj život si budoval obraz ctnostného, čestného a vzdělaného člověka, nejen svými schopnostmi a vědomostmi, ale i vystupováním i oblékáním. V závěru života postaven před otázkou, jestli je ochoten obětovat celý svůj předchozí život, celé své snažení, pro vlastní národ, pro zachránění byť jediného lidského života. A to vše za vědomí, že na dlouhé desítky let bude vlastním národem považován za zrádce a kolaboranta, který se měl dopouštět nejhorších zločinů proti národu, který se snažil chránit.

Myslím si, že Háchův životní příběh je příběhem člověka vystaveného složité volbě, který ve své podstatě zvolil správně, byť v řadě konkrétností z nejrůznějších důvodů selhal. Ve své volbě však vytrval až do hořkého konce.

Resumé

This thesis deals with the person of doc. JUDr. Emil Hácha. It looks at him as a lawyer and politician, but it does not neglect his human and personal side. It tries to offer a comprehensive view of his personality with all the overlaps to other areas. In the beginning of the work, a genealogical analysis of his male line is given. Already in his lifetime, Hácha, together with his brother, was interested in their origins.

The work also deals with Hácha on a personal level. It deals with his family background, education and his interests and hobbies from his early age. Hácha became a great connoisseur of art. He owned extensive collections and cultivated literature as well. He wrote a collection of poetry called *Omyly a Přeludy*. He also cultivated sport activities, especially mountaineering, swimming and running.

Hácha was a judge for most of his life. This work covers his legal career from his studies at the Faculty of Law at Charles University to his service as President of the Supreme Administrative Court of Czechoslovakia. He also judged at the Permanent Court of Justice in The Hague and at the Administrative Court in Vienna. His interest focused on the protection of territorial self-governance, and he later founded the jurisprudence of the Supreme Administrative Court. He wrote several scholarly articles, contributed to professional journals and defined several key terms in administrative law. He also became an expert in Anglo-Saxon law.

The year 1938 became a turning point. Hácha's beloved wife died, he began to suffer serious health problems and became head of state at a very difficult time. He tries to continue the democratic traditions, but after the occupation he has to abandon them. As President of the Protectorate of Bohemia and Moravia, Hácha made efforts to save individual human lives and prevent the annihilation of the Czech nation. However, he often had to do so in exchange for political speeches promoting the policies of the Third Reich. Hácha lost his honour in the eyes of the public. In the end, he dies completely abandoned, forgotten and dishonoured.

Hácha is a controversial figure of Czech history. Although this personality was evaluated rather negatively after the war, today we are inclined to a more conciliatory evaluation.

This work does not aim at a clear assessment of a personality valid for every era. It recognizes that each generation projects its own values into history. In the most difficult moments of Hácha's life, it finds him to be a just man.

Přehled životních dat Emila Háchy

- 12. července 1872 - narození
- 13. července 1872 - křest
- 22. července 1874 - narození bratra Theodora
- 1878–1882 - obecná škola v Trhových Svinech
- 1882–1890 - studium na Jirsíkově gymnáziu v Českých Budějovicích
- 1884 - úmrtí otce Josefa
- 1890–1894 - studium na Právnické fakultě Univerzity Karlovy
- 1895–1898 - koncipient v Sobičkově advokátní kancelář
- 1895 - promován doktorem práv
- 1898–1916 - koncipient v Zemském výboru Království Českého
- 1902 - studijní pobyt v Anglii
- 1902 - místotajemník Zemského výboru Království Českého
- 1902 - překlad Tři muži ve člunu
- 8. února 1902 - svatba s Marií Klausovou
- 1903 - překlad Povídky z Indie
- 10. ledna 1903 - narození dcery Milady
- 1906–1919 - sekretář kuratoria Moderní galerie v Praze
- 1910 - člen komise pro státní zkoušky na Právnické fakultě Univerzity Karlovy
- 1914 - úmrtí matky Marie roz. Klausové
- 1916–1918 - rada Správního soudního dvora ve Vídni
- 1916 - titul dvorního rady
- 1918–1938 - soudce Nejvyššího správního soudu
- 1919 - druhý prezident Nejvyššího správního soudu
- 1920 - habilitován jako docent pro srovnávací správní právo na Karlově Univerzitě
- 1924–1929 - přednášející na Univerzitě Karlově
- 1924 - soudce Stálého rozhodčího soudu v Haagu
- 1925 - první prezident Nejvyššího správního soudu
- 1927–1938 - redaktor Slovníku veřejného práva československého

- 6. února 1938 - úmrtí manželky Marie roz. Klausové
- 1938–1945 - hlava státu
- 30. listopadu 1938 - prezident druhé republiky
- 1939 - vydání básnické sbírky Omyly a přeludy
- 16. března 1939 - státní prezident Protektorátu Čechy a Morava
- 27. června 1945 - úmrtí
- 30. června 1945 - pohřeb

Zdroje

Seznam literatury

ADAMOVIÁ, Karolina a MATES, Pavel. Malá encyklopedie českých právníků. Linde, Praha 2002. ISBN 80-7201-375-0.

BALÍK, Stanislav. Nadvýroba právníků v období První republiky a pokusy o její řešení. Academia, Praha 2022.

BENEŠ, Edvard. Paměti, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství, Z Benešova blahopřejného dopisu Háchovi ke zvolení prezidentem republiky z 30.11.1938. Orbis, Praha 1947.

BUDINSKÝ, Libor. Deset prezidentů. 2. vyd., Knižní klub, Praha 2008. ISBN 978-80-242-2142-7.

ČAPKA, František. Historia populi. Zrcadlo každodennosti v českých dějinách aneb Všední den od pravěku do konce „Velké války“. Akademické nakladatelství CERM, s. r. o., Brno 2019. ISBN 978-80-7204-964-6.

DRTINA, Prokop. Československo – můj osud: kniha života českého demokrata 20. století, Přes Mnichov do emigrace. Melantrich, Praha 1991.

ELIÁŠ, Karel. Stále nedoceněný český právník. In Právník. Teoretický časopis pro otázky státu a práva. roč. 134, č. 7, 1995.

FEIERABEND, Ladislav Karel. Politické vzpomínky I. 1. vyd., Atlantis, Praha 1994. ISBN 80-7108-071-3.

FRANK, Karl Hermann a Karel VYKUSA. Zpověď K.H. Franka: podle vlastních výpovědí v době vazby u krajského soudu trestního na Pankráci. Cíl, Praha 1946.

HÁCHA, Emil. Omyly a přeludy. Soukromý nakladatel, Praha 1939. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ba2dfb50-2fb9-46d9-a6e5-f7efb93cb694>

HÁCHA, Emil. Mé vzpomínky na Josefa Stupeckého. In Josef Stupecký in memoriam. Právnická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava 1928.

HÁCHA, Emil. Poznámky k novému zákonu o Nejvyšším správním soudě. In Právní prakse: měsíčník československých právníků. V. Linhart, Praha 09.1937, 2(1). ISSN 1801-1837.

HÁCHA, Emil. Pan president k národu: výbor z projevů pana státního presidenta Dr. Emila Háchy s jeho předmluvou. Propagační knižnice Národního souručenství, Praha 1939.

HÁCHA, Emil. K padesátiletí samosprávy. In Venkov, roč. 9, č. 88, 12.4.1914, příloha: Naše samospráva.

HÁCHA, E., Nejvyšší správní soud – Vzpomínka na jeho zřízení a jeho dnešní stav. Právník, 1928. Dostupné z: <https://www.npd.cz/npdweb/previewDocumentPart.xhtml;jsessionid=a8f4a819921033584fa1c0cbde6b?hash=e8ebaec36ab07e4b4ef89e47af16b5c822714>

HÁCHA, Emil; HOETZEL, Jiří; WEYR, František a LAŠTOVKA, Karel (ed.). Slovník veřejného práva československého. Polygrafia, Brno 1932

HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud. Vzpomínka na jeho zřízení a dnešní stav. In Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva. Academia, Praha 1928, 67(), ISSN 0231-6625. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:cbb9ffa2-4eb0-11e1-7459-001143e3f55c>

HÁCHA, Theodor Josef. Vzpomínka na bratra Emila. In PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945). Rybka Publishers, Praha 2007. ISBN 978-80-87067-04-8.

HÁCHA, Theodor Josef. Náš rod. In HÁJEK, Karel. Jihočech Emil Hácha. Obraz domova, rodu a života pana státního presidenta. Jihočeské vydavatelské a nakladatelské družstvo, České Budějovice 1942.

HÁJKOVÁ, Dagmar. O vztahu Emila Háchy k T. G. Masarykovi. In RUBÍN, Jiří. Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Věrité, Praha 2008. ISBN 978-80-87129-12-8.

HAVELKA, Jiří. Dvojí život, vzpomínky protektorátního ministra. Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, Lidové noviny, Praha 2015. ISBN 978-80-7422-357-0.

HOETZEL, Jiří (ed.). Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Emila Háchy. Knihovna právnické fakulty university Komenského v Bratislavě. Právnická fakulta university Komenského, Bratislava 1932.

HLUBUČEK, Karel. Trhové Sviny (Kus Historie). In HORKÝ, Václav. (ed.). Trhové Sviny 500 městem. Vlastním nákladem, Trhové Sviny 1398.

JUNEK, Václav. Edvard Beneš: truchlohra o prologu, šestnácti aktech, dvou mezihrách a jednom epilogu. Velké Přílepy: Olympia, Praha 2018. ISBN 978-80-7376-532-3.

JUNEK, Václav. Emil Hácha: Muž, který obětoval vlastní čest. Petrklíč, Praha 2013. ISBN 978-80-7229-368-1.

KOPECKÝ, Martin. Správní právo: obecná část. 2. vyd., C.H. Beck, Praha 2021. ISBN 978-80-7400-820-7.

KADLEC, Jaroslav. Jan Valerián Jirsík, biskup českobudějovický. Knihovna Setkání, Sdružení sv. Jana Neumanna, České Budějovice 1993. ISBN 80-901602-0-4.

KALFUS, Josef. Výpověď Dr. Josefa Kalfuse. In RUBÍN, Jiří. Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Věřitě, Praha 2008. ISBN 978-80-87129-12-8.

KLÁŠTERSKÝ, Antonín. Vzpomínky a portréty. František Borový, Praha 1934.

KLIMENT, Josef a STUHLÝ, Bohuslav. Z literární a soudcovské činnosti Dr. Emila Háchy. Právnické a knihkupecké nakladatelství, Praha 1939.

KOBLIŽEK, Oldřich. Státní prezident dr. Hácha jako soudce a právník. In Lidové noviny, Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 50(350**, ranní vydání), Brno 12.7.1942. ISSN 1802-6265.

KLUMPAR, Vlastimil. Dr. Emil Hácha očima ministra Vlastimila Klumpara. In PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945), Rybka Publishers, Praha 2007. ISBN 978-80-87067-04-8.

LAVIČKA, Roman a ŠIMŮNEK, Robert. Městský farní kostel ve středověkých Čechách: Trhové Sviny 1280-1520. Miscellanea: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, České Budějovice 2011. ISBN 978-80-85033-30-4.

LIŠKA, Vladimír. Prezidenti. Albatros Media, a. s., Praha 2017. ISBN 978-80-7505-876-8.

MACHÁLEK, Vít. Prezident lidskosti: životní příběh Emila Háchy. Academia, Praha 2020. ISBN 978-80-200-3056-6.

MACHÁLEK, Vít. Prezident v zajetí: (život, činy a kříž Emila Háchy). Regulus, Praha 1998. ISBN 80-901564-6-0.

MACHÁLEK, Vít. Státní prezident Protektorátu Čechy a Morava, Osudová dilemata Emila Háchy v letech 1939-1945. In RUBÍN, Jiří. Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Věrité, Praha 2008. ISBJ 978-80-87129-12-8.

MACHÁLEK, Vít. Životní příběh Emila Háchy. In RUBÍN, Jiří. Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Věrité, Praha 2008. ISBJ 978-80-87129-12-8.

NOVOTNÝ, Josef. Nejvyšší správní soud (historické poohlédnutí na naše správní soudnictví, jeho přítomnost a nutnost neodkladných změn). In Správní právo: odborný časopis pro oblast státní správy a správního práva. Ministerstvo vnitra, Praha 05.1999, 32(2). ISSN 0139-6005.

ONDRUŠ, Radek. Vybraná rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních 1918-1848 a jejich využití v současné aplikační praxi. Linde, Praha 2001. ISBN 80-7201-293-2.

PASÁK, Tomáš. Emil Hácha (1938-1945), Rybka Publishers, Praha 2007. ISBN 978-80-87067-04-8.

PASÁK, Tomáš a KVAČEK, Robert. JUDr. Emil Hácha: (1938-1945). Horizont, Praha 1997. ISBN 80-7012-088-6.

PROCHÁZKA, Antonín. Právník a soudce. In RUBÍN, Jiří. Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Věrité, Praha 2008. ISBJ 978-80-87129-12-8.

SLÍPKA, František. Z historie města. In Trhvosvinenské listy: zpravodaj občanů města Trhových Svinů a okolí. V Trhových Svinech: Městský úřad, 06.10.1992, 2(5), Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/uuid/uuid:bc9b7925-caae-11ee-9911-005056841fbb>

ŠKUTINA, Vladimír. Český šlechtic František Schwarzenberg. 2. vyd., Rozmluvy A. Tomského, Praha 1990. ISBN 0-946352-7-12.

SCHELLEOVÁ, Ilona. Správní soudnictví. 1. vyd., Eurolex Bohemia, Praha 2004. ISBN 8086432904.

TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK, Robert. Causa Emil Hácha. Themis, Praha 1995. ISBN 80-85821-30-3.

TŘÍSKA, Karel. Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V – Jižní Čechy. Svoboda, Praha 1986. ISBN 25-026-86.

UHLÍŘ, Jan Boris. Spolupráce Emila Háchy s Jiřím Havelkou a Aloisem Eliáše. In RUBÍN, Jiří. Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Věrité, Praha 2008.

VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel a KNOLL, Vilém. České právní dějiny. 3. upravené vydání, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Praha 2016. ISBN 978-80-7380-575-3.

VOTOČKOVÁ-LAUERMANNOVÁ, Olga. President Dr. Emil Hácha. Poslední události. Pražská akciová tiskárna, Praha 1939.

ZEMAN, Zbyněk A. B. Emil Hácha a Edvard Beneš. In RUBÍN, Jiří. Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Věrité, Praha 2008. ISBN 978-80-87129-12-8.

Archivní prameny

Archiv kanceláře prezidenta pražského hradu, kartony 187, 188, 191, 207. Praha 2024.

Archiv hlavního města Prahy, kostel sv. Prokopa, Matrika oddaných (1900-1906), signatura ŽKP: O5.

Archiv hlavního města Prahy, kostel sv. Prokopa, Matrika narozených (1867-1873) signatura MIK N24.

Státní oblastní archiv v Třeboni, Sbírka matrik Jihočeského kraje 1587-1949, SOA v Třeboni, 2010.

Digitální prameny

CHADALÍKOVÁ, Leila. Milada Háchová Rádlová, svůj kalich utrpení musela nesmyslně vypít až do dna [online]. Skutečnosti, 22.6.2014 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z:

<https://web.archive.org/web/20170825211406/http://skutecnosti.cz/milada-hachova-radlova-svuj-kalich-utrpeni-musela-nesmyslne-vypit-az-do-dna/>

MACHÁLEK, Vít. Není prezident jako prezident (Hácha, Svoboda a dvojí okupace). vit-machalek.blogger.cz [online]. 12.7.2018 [cit. 2024-02-14]. Dostupné z: <http://vit-machalek.blogger.cz/Soudobe-dejiny/Neni-prezident-jako-prezident-Hacha-Svoboda-a-dvoji-okupace>

PONECOVÁ, Andrea. Adolf Hrubý a Národní souručenství [online]. Praha: Sborník Archivu bezpečnostních složek 8/2010, 2010 [cit. 2024-01-19]. <https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik8-2010/kap08.pdf>

LIDOVKY.cz. Odcházení prezidenta Masaryka. Lidovky.cz [online]. 14.9.2017 [cit. 2023-12-15]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/relax/lide/odchazeni-prezidenta-masaryka-jeho-zdravotni-stav-na-konci-zivota-znalo-jen-par-vyvolenych.A170914_131751_lide_ELE

VENKOV, orgán České strany agrární. Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 01.12.1938 [cit. 2023-09-01]. ISSN 1805-0905. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:25688cc0-5973-11e8-afe6-005056825209>

Sborník věd právních a státních. Praha: Bursík a Kohout, 12.1946, 44-46(1), [cit. 2023-11-20]. ISSN 1802-2383. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d07c0d70-00cc-11e9-9210-5ef3fc9bb22f>

Prezident, který se nerad fotografoval [film]. Režie Jan Boněk. Česko, 1993. Délka 44 min.

Zrádce nebo obět'? [film]. Režie Petr Lokaj. Česko: Česká televize, 2007. Délka 52 min.

Emil Hácha – příběh velké oběti. Jak dnes vnímat odkaz protektorátního prezidenta? [rozhlasový dokument]. Česko: Český rozhlas, 2.12.2023. Délka 53 min. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/emil-hacha-pribeh-velke-obeti-jak-dnes-vnimat-odkaz-protektoratniho-prezidenta-8833362>

Emil Hácha udělal osudovou chybu: Stal se státním prezidentem Protektorátu Čechy. [rozhlasový dokument]. Česko: Český rozhlas, 30.11.2022. Délka 18 min. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/emil-hacha-udelal-osudovou-chybu-stal-se-statnim-prezidentem-protektoratu-cechy-8878857>

Přítomnost: nezávislý týdeník. Praha: František Borový, 1924-1945. ISSN 1805 2924. Dostupné z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:68cd2c50-e40b-11e8-bc37-005056827e51>

Ústav pro studium totalitních režimů. www.ustrcr.cz [online]. [cit. 2024-01-06].

Dřevíč je půvabný dobře udržovaný zámek. Rakovnický deník. [cit. 2023-11-28]. https://rakovnický.denik.cz/volny-cas/zamek_drevic_20080704.html

Víte, co se stalo 17. listopadu 1939? Kdo byl zastřelen? – Tiché zprávy. www.tichezpravy.cz [online]. [cit. 2024-01-12]. <https://www.tichezpravy.cz/vite-co-se-stalo-17-listopadu-1939-kdo-byl-zastrelen/>

Právní předpisy

Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.

Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava, č. 75/1939 Sb.

Zákon č. 164/1937 Sb., o nejvyšším správním soudě.

Patent 20/1861 ř. z., zřízení zemské a řád volení zemského v království Českém. Patent Františka Josefa I., příloha II.

Ústavní zákon č. 299/1938 Sb., zákon o autonomii Slovenskej krajiny.

Judikatura

Sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních

Nález č. 16999 z 15. listopadu 1922

Nález č. 15040 z 24. října 1922

Nález č. 20177 ze dne 27. října 1925

Seznam vyobrazení

Obrázek 1: Dostupné z: <https://jihoceske-rody.eu/rody/hacha/> [cit. 2024-03-02].

Obrázek 2–4: Publikován v Jihočech Emil Hácha: Obraz domova, rodu a života pana státního presidenta. Jihočeské vydavatelské a nakladatelské družstvo, České Budějovice 1942.

Obrázek 5–10, 12,13: Publikován ve sborníku: RUBÍN, Jiří. Emil Hácha: Před 70 lety zvolen třetím prezidentem ČSR. Věrité, Praha 2008. ISBN 978-80-87129-12-8.

Obrázek 11: Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Emil_Hácha [cit. 2024-03-04].